

STRATEGIJA RURALNOG RAZVOJA OPŠTINE /OPĆINE GLAMOČ

2023-2027

STRATEGIJA RURALNOG RAZVOJA OPŠTINE / OPĆINE GLAMOČ

1. Uvod

Strategija ruralnog razvoja opštine Glamoč za period 2021.–2027. godine (u daljnjem tekstu: Strategija) je sveobuhvatan programski dokument koji će usmjeravati ruralni razvoj opštine u predstojećem razdoblju. Kao takav, dokument će predstavljati osnovu za maksimalno racionalno upravljanje resursima i potencijalima, te donošenje odluka o razvoju ovog sektora na kojima počiva održiv razvoj.

Kroz proces strateškog planiranja, a na osnovu analize stanja identifikovane su ključne snage i slabosti, te prijetnje i prilike na osnovu kojih je postavljena vizija i ciljevi za ostvarivanje, te mjere kroz koje će se dostići definirani ciljevi ruralnog razvoja za razdoblje 2021. do 2027. godine.

Strategija je izrađena na načelima participatornog pristupa, partnerstva i suradnje između javnog, privatnog i civilnog sektora, pod čim se podrazumijeva suradnja između opštine, privrednih subjekata i ostalih partnera.

Pravni temelj za donošenje Strategije određen je odredbama Zakona o principima lokalne samouprave u Federaciji BiH (Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, broj: 49/06 i 51/09) i odredbama Zakona o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji BiH (Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, broj: 32/17), te odredbama Statuta Opštine Glamoč, a dokument je usklađen sa evropskom praksom i dinamikom strateškog planiranja.

2. Situaciona analiza

2.1. Institucionalno i političko djelovanje

2.1.1. Istorija i kulturna baština

Prema jednoj od teorija o nastanku imena Glamoč, ovaj kraj je naseljavalo Ilirsko pleme Dalmati, kao i širi prostor Balkanskog poluostrva, a naročito pojas dinarsko-dalmatinske zone. Ovo pleme je uglavnom zavisilo od ovaca kao pokretne imovine, lako prilagodljive za tadašnji način života. Prema imenici delma (u značenju ovca) pleme je nazvano Delmatima, a regija u kojoj su živjeli Delmatia, što odgovara današnjem nazivu Dalmacija. Dakle, po delmi, naseobina je prvo dobila naziv Delmoč, zatim Dlamoč, da bi danas nosila naziv Glamoč. Prema tome, ova riječ bi označavala kraj pastira-ovčara.

Kada je Rimska imperija počela osvajati prostore zapadnog Balkana, zatekla je ilirska plemena Delmata. Kasnije dolaskom Slavena oni su asimilovani. Glamoč se prema nekim izvorima prvi put spominje 1078. godine, kao granična župa Splitske nadbiskupije, ali se pretpostavlja da je mjesto starijeg perioda nastanka.

Kulturnu baštinu Glamoča iz perioda Ilira, Rimljana i Slovena čini Lapidarij - izložbeni prostor kamenih skulptura. U njemu se nalaze nekoliko stećaka, u vidu ploča, sarkofaga, poklopaca i ornamenata iz pomenutog perioda. Iz perioda Vizantijskog carstva u naselju Vrba i danas stoje ostaci bazilike iz vremena cara Justinijana (VI vijek). Iz perioda srednjovjekovne Bosanske države, (XV vijek), iznad centra Glamoča, u dijelu koji nosi ime Stari grad, vidljivi su ostaci tvrđave. Nosi ime Tabija (tur.

tvrđava), a pripadala je bosanskom kralju Ostoji. Graditeljska cjelina Stari grad u Glamoču proglašena je nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine od strane Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika 2005. godine. Danas je u dosta trošnom stanju.

Dolaskom Turaka, Glamoč gubi svoje nekadašnje značenje i postaje samo mala kasaba na rubu Turske carevine. Ipak, iz ovog perioda ostao je do danas najmonumentalniji i najviši muslimanski nadgrobni spomenik u Bosni i Hercegovini - Bašića mašat. Nadgrobniak je podignut 1798. u čast upokojenom Omer – agi Bašiću. Nalazi se u selu Jakir kraj magistralne ceste M – 15, Livno – Glamoč, na 2 km od grada. Spomenik je ukrašen topuzom i interesantnom orijentalnom ornamentikom u kamenorezu.

Turbulencije XX vijeka na Balkanu, nisu zaobišle Glamoč: prvobitno u sastavu Austro-ugarske monarhije, potpada pod Kraljevinu SHS, zatim je u sastavu NDH, te SFR Jugoslavije. U ratu u BiH od 1992. do 1995. je u sastavu Srpske Republike BiH, a nakon Dejtonskog mirovnog sporazuma i kraja sukoba nalazi se u sastavu Federacije BiH, odnosno Kantona 10.

2.1.2. Struktura lokalne samoupravne

Organizacija opštine

U opštinskom jedinstvenom organu uprave rukovodi Opštinski načelnik čija su ovlaštenja u rukovođenju definisana zakonom, statutom opštine Glamoč i drugim propisima. Poslove i zadatke lokalne samouprave iz izvorne nadležnosti opštine, kao i upravne poslove koji su federalnim i kantonalnim zakonom stavljene u nadležnost opštine vrši Jedinostveni organ uprave, putem slijedećih službi za upravu i to:

1. Kabinet opštinskog načelnika (3 zaposleno 1-VSS, 2-SSS)
2. Služba za privredu, finansije i inspeksijske poslove (10 zaposlenih, od čega 7-VSS, 2-VŠS, 1-SSS),
3. Služba za stambeno-komunalne poslove, obnovu i razvoj, geodetske, imovinsko-pravne poslove i katastar nekretnina (8 zaposlenih, od čega 6 sa VSS i 2 sa SSS),
4. Služba za opštu upravu, društvene djelatnosti, stručne i zajedničke poslove (5 zaposlenih, od čega 2 sa VSS i 3 sa SSS),
5. Služba civilne zaštite i vatrogastva (3 zaposlenih, od čega 2 sa VSS i 1 sa SSS)

Prema kvalifikacijama stručne spreme u opštinskim službama je zaposleno 18 osoba sa VSS što je 67%, 2 osobe sa VŠS što je 7% i 7 osoba sa SSS što je 26%, od čega je 45% žena i 55% muškaraca.

Opštinske službe za upravu su osnovne organizacione jedinice Jedinostvenog opštinskog organa uprave i njihov djelokrug rada je definisan Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji službi za upravu u Jedinostvenom opštinskom organu uprave opštine Glamoč. Opštinskim službama rukovode pomoćnici načelnika. Ukupan broj zaposlenih je 32, od čega 16 državnih službenika i 16 namještenika. Broj zaposlenih se tokom godina nije bitnije mijenjao. U važećem Pravilniku o unutrašnjoj organizaciji nije predviđena jedinica za upravljanje razvojem (JURA), što bi u narednom periodu trebalo postaviti kao jedan od prioritarnih zadataka. Ista bi se mogla formirati iz reda postojećih službenika ili kao posebna organizaciona jedinica.

Stanje pružanja usluga se iz godine u godinu poboljšava što se ogleda u visokom stepenu riješenih predmeta, prvenstveno zahvaljujući osavremenjavanju opreme i sistema za pružanje usluga, a što uključuje baze podataka kao što su RPG i RK (Registar poljoprivrednih gazdinstava i registar klijenata), CMR FBiH (Centralni matični registar FBiH), KAT.BA (Elektronski katastar), uvođenjem i

funkcionisanjem interneta u svim kancelarijama, svaki zaposleni ima računar sa potrebnom opremom, itd. Ipak, i dalje treba raditi na unaprjeđenju kapaciteta kako ljudskih tako i materijalnih unutar organa uprave, te početi pratiti i mjeriti njenu efikasnost u radu, jer do sada to nije bila praksa.

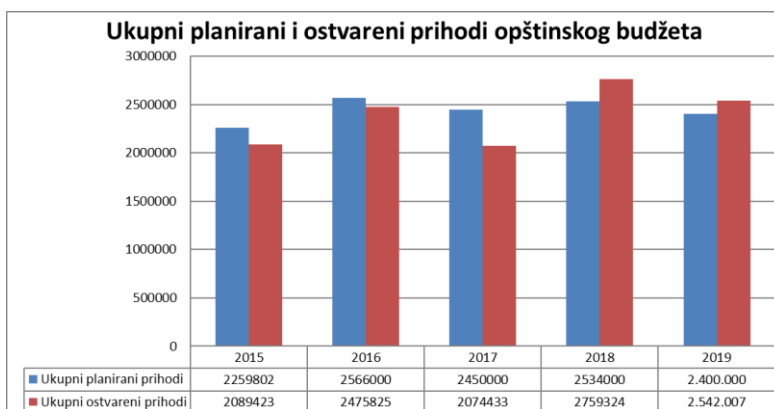
Pored svega ovoga velike su poteškoće u radu. Veliki problem predstavlja nedostatak šalter sale, čime bi se građanima omogućilo da na jednom mjestu, uz minimalni vremenski i novčani trošak riješe svoje zahtjeve, a zaposlenima bolji uslovi za rad. Međutim, objekat opštinske zgrade je građevinski takav da je teško podijeliti sektore koji ne rade sa strankama od onih koji rade, te se poslovanja isprepliću. Ipak, ovaj problem trebao bi biti prevaziđen preseljenjem u novu zgradu Opštine u toku 2023. godine.

Mjesne zajednice

Lokalna samouprava je organizovana u 6 mjesnih zajednica. Problem predstavlja što nikada nije izvršeno formiranje savjeta mjesnih zajednica tako da ove najniže jedinice lokalne samouprave već godinama nisu funkcionalne i postoje samo administrativno.

Budzet Opštine

U periodu od 2015-2019. godine došlo je do značajnog povećanja prihoda i grantova u 2018. i 2019. godini. Povećanje je rezultat prvenstveno povećanog priliva nakande za korištenje šuma, povećanja prihoda od komunalnih taksa i nakanda u 2018. i 2019. godini i povećanja prihoda od PDV-a u 2019. godini.

Slika 1. - Planirani i ostvareni prihodi (Izvor: Opština Glamoč)

Prihodi budžeta i grantovi u 2018. godini ostvareni su u najvećem iznosu i porasli su za 33 % u odnosu na 2017. godinu, dok su u 2019. godini u odnosu na 2018. godinu smanjeni za 9 %.

Strukturu ukupnih prihoda budžeta Opštine Glamoč čine porezni i neporezni prihodi, grantovi od viših nivoa vlasti (Federacija BiH, Republika Srpska i Kanton 10). U periodu od 2015-2019. godine učešće poreznih, neporeznih prihoda i grantova u ukupnom budžetu različito je po godinama. Međutim, u prosjeku porezni prihodi čine oko 41 %, neporezni oko 53 % i grantovi oko 6 %.

Tabela 1. - Učešće ukupnih poreznih, neporeznih prihoda i grantova u ukupom budžetu za period od 2016. do 2019. godine (Izvor: Opština Glamoč)

GODINA	POREZNI PRIHODI		NEPOREZNI PRIHODI		GRANTOVI		UKUPNO
	KM	%	KM	%	KM	%	
2015	973.804	43	1.183.445	52	101.353	4	2.259.802
2016	1.000.190	40	1.302.857	53	172.778	7	2.475.825
2017	963.331	46	1.031.772	50	79.330	4	2.074.433
2018	1.012.703	37	1.478.952	54	267.669	9	2.759.324
2019	1.087.755	43	1.404.038	55	50.194	2	2.542.007

Kretanje poreznih i neporeznih prihoda

Strukturu prihoda od poreza čine porez na plate i druga lična primanja, porez na imovinu, porez na prodaju dobara i usluga, porez na dohodak, prihodi od indirektnog oporezivanja i ostali porezi.

Najznačajniju stavku ovih prihoda čine prihodi od indirektnog oporezivanja, koji zavise od ukupne bruto naplate i koeficijenta raspodjele na niže nivoe vlasti. U proteklih pet godina ostvareni su najveći prihodi od indirektnog oporezivanja u iznosu od 945.951 KM u 2019. godini, tj. 37% od ukupno ostvarenih poreznih i neporeznih prihoda. Prihod od poreza su prihodi koji dolaze sa viših nivoa vlasti na koje službe organa uprave ne mogu da utiču.

Strukturu neporeznih prihoda čine prihodi od nefinansijskih javnih preduzeća, ostali prihodi od imovine, opštinske administrativne takse, opštinske komunalne naknade, budžetske naknade i takse, posebne naknade i takse, neplanirane uplate/prihodi.

Najznačajniju stavku ovih prihoda čine budžetske naknade i takse tj. nakande za korištenje državnih šuma.

Neporezni prihodi zavise od odluka koje donosi Opštinsko vijeće (ostali prihod od imovine) i angažovanosti službi organa uprave na naplati taksa i naknada. U 2018. godini ostvareni su najveći neporezni prihodi zbog naplaćenih većih prihoda od iznajmljivanja poljoprivrednog zemljišta, ostalih prihoda od imovine i većih naknada za korištenje državnih šuma.

Grantovi

Grantovi predstavljaju doznačena sredstva sa viših nivoa vlasti (Federalnih, Kantonalnih i Republike Srpske) i važan su izvor finansiranja razvojnih projekata. Primljeni grantovi najvećim dijelom zavise od odobrenih projekata na koje je Opština aplicirala, kao i raspoloživih sredstava u budžetima viših nivoa vlasti. Po osnovu grantova Opštini je najviše doznačeno sredstava u 2016. (249.384,00 KM) i 2018. godini (234.410,00KM).

Struktura rashoda prema ekonomskoj i funkcionalnoj klasifikaciji

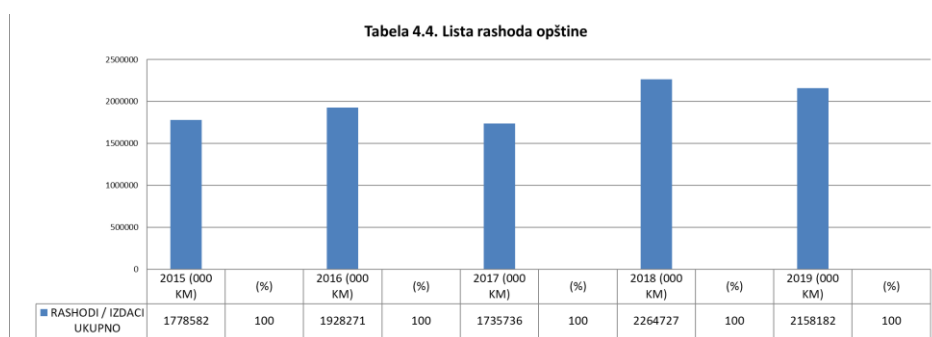
U periodu od 2015-2019. godine došlo je do znatnog povećanja rashoda i to sa 1.928.271 KM u 2016. god. na 2.264.727 KM u 2018. godini. U 2017. godini ostvareni su najmanji rashodi. U periodu od 2015. do 2019. godine rashodi i izdaci bili su najveći u 2018. godini.

U opštini Glamoč dominiraju tekući rashodi u odnosu na kapitalne rashode. Plate i nakande zaposlenih u 2019. godini u odnosu na 2015. godinu povećane su za 23 % zbog povećanja broja radnika. U prosjeku plate i naknade zaposlenih čine oko 46 % ukupnog budžeta.

Materijalni izdaci i usluge u 2018. godini u odnosu na 2017. godinu povećane su za 28%. Ovi rashodi u prosjeku čine oko 26% ukupnih rashoda budžeta. U 2019. godini došlo je do značajnog smanjenja materijalnih izdataka u odnosu na 2018. godinu i to za 35% što je prvenstveno posljedica implementacije manjeg broja infrastrukturnih projekata.

Teukući grantovi, takođe, najviše su ostvareni u 2019. godini zbog većih isplata budžetskim korisnicima, zbog njihovih nagomilanih dugovanja iz prethodnih godina. U prosjeku tekući grantovi čine oko 20% ukupnog budžeta.

U periodu od 2015. do 2018. godine najviše su ostvareni kapitalni izdaci u 2016. godini i odnose se na rekonstrukcije puteva i rekonstrukciju vodovodne mreže. U 2017. godini, takođe, je bilo izdvajanja za kapitalne izdatke (izgradnja elektro mreže, rekonstrukcija puteva, izgradnja vodovodne mreže) ali ne tako značajno u ukupnom iznosu. U 2018. godini kapitalni izdaci odnose se na nabavku motornog vozila za prevoz đaka, rekonstrukciju vodovodne i kanalizacione mreže, rekonstrukciju zgrada. U 2019. kapitalni izdaci odnose se na rekonstrukciju puteva i nabavku baze podataka za katastar i manji su u odnosu na 2018. godinu za 33 %. Kapitalni izdaci čine u prosjeku oko 10% ukupnih rashoda budžeta za period 2015-2019. godine. Izdvajanja za kapitalne izdatke u velikoj mjeri zavise od dobijenih grantova. Najmanji iznos grantovskih sredstava Opština Glamoč dobija od Vlade Kantona 10, a najviše uprihoduje od naknada za korištenje šuma.

Slika 2.- Ukupni rashodi u opštini (Izvor: Opština Glamoč)

Kreditna zaduženost i kreditni potencijal

Zaduženje Opštine Glamoč vrši se u skladu sa zakonom o dugu, zaduživanju i garancijama Federacije Bosne i Hercegovine. Budžetski korisnik se može zadužiti pod uslovom da u vrijeme zaduženja iznos servisiranja duga koji dopjeva u svakoj narednoj godini, uključujući i servisiranje za produženo novo zaduženje, ne prelazi 10% prihoda ostvarenih u prethodnoj fiskalnoj godini. Opština Glamoč se na osnovu prethodno spomenutih parametara može zadužiti dugoročno na godišnjem nivou kako slijedi:

1. Ostvareni prihod u 2018. godini je 2.750.000,00 KM
2. Mogući godišnji limit je 10% od 275.000,00 KM
3. Postojeće zaduženje na godišnjem nivou je 61.052,00 KM

Na osnovu navedenih parametara Opština Glamoč se može dugoročno zadužiti na godišnjem nivou do 213.948,00 KM.

Opština Glamoč je 2005. godine sklopila supsidijarni finansijski sporazum sa Vladom Federacije Bosne i Hercegovine u cilju implementacije „Projekta urbane infrastrukture i pružanje usluga“, odnosno kreditor je Međunarodna asocijacija za razvoj (IDA), broj 9354 BOSS, u iznosu od 72.464 SDR, specijalna prava vučenja, odnosno 79.224,69 evra ili 154.950,25 KM. Na osnovu usvojenog otplatnog plana, servisiranje kredita je započeto u 2013. godini po jednakim polugodišnjim anuitetima od 3.019,33 DR što na godišnjem nivou iznosi, sa pripadajućom kamatom (EUBOR) 16.175,00KM. Otplata će trajati do kraja 2024. godine i Opština Glamoč je uspješno ispoštovala postojeći otplatni plan tako da je preostao dug po navedenom kreditu u iznosu od 72.466,00 KM.

Drugi kreditni aranžman Opština je potpisala sa Federalnim ministarstvom finansija kao posrednik za povlačenje kredita u iznosu od 768.000 evra od Evropske investicione banke (EIB) za projekat rekonstrukcije i proširenja sistema vodosnabdijevanja opštine Glamoč. Navedeni projekat je realizovan u 2016. godini, a u tu svrhu povučeno je 420.325 evra, dok je iznos od 347.675 evra ostao za realizaciju navedenog projekta. Po otplatnom planu godišnja obaveza u dvije tranše je 44.877 KM sa pripadajućom kamatom. Početak otplate je 2018. godina, a zadnja tranša je 2037. godine.

Kada je riječ o finansijskom stanju Opštine Glamoč, akumulirane obaveze na dan 01.01.2020. godine **iznose 1.520.000 KM**. Za servisiranje kreditnih obaveza u narednih 7 godina će biti potrebno godišnje izdvajati oko 50.000 KM. U pogledu ostalih mogućih finansijskih obaveza koje mogu uticati na mogućnosti finansiranja strategije razvoja ove opštine najviši rizik se odnosi na priliv novca od strane šumskog doprinosa.

U periodu prethodnih 5 godina (2015.-2019. godine), prosječni godišnji prihodi su iznosili oko 2,5 miliona KM od čega se za implementaciju razvojnih prioriteta i kapitalnih/infrastrukturnih investicija ukupno izdvojilo 2.600.000 KM iz budžetskih i eksternih izvora, i to prosječno 520.000,00 KM godišnje. Iz budžeta je izdvojeno ukupno 520.000,00 KM, godišnje u prosjeku 104.000,00 KM, iz eksternih izvora 2.080.000,00 KM, godišnje u prosjeku 416.000/hiljada.

U sljedećem sedmogodišnjem razdoblju procjenjuje se da će opština za financiranje strategije moći osigurati **4.230.000,00 KM** od čega se očekuje 23,27% sredstava iz vlastitog budžeta, 76,73% iz eksternih izvora, odnosno kredita, entiteta, države, javnih preduzeća i privatnih izvora, te iz IPA programa i drugih donatorskih izvora.

Izvori finansiranja strategije razvoja JLS	Okvirna procjena po godinama							UKUPNO (u KM)
	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	
Iz budžeta JLS (u KM)	100.000,00	110.000,00	120.000,00	140.000,00	160.000,00	170.000,00	183.000,00	983.000,00
Iz eksternih izvora (kredit, entiteti, kantoni, država, javna preduzeća i privatni izvori) (u KM)	160.000,00	180.000,00	190.000,00	230.000,00	240.000,00	270.000,00	300.000,00	1.570.000,00

Iz eksternih izvora (IPA, donatori i ostalo) (u KM)	170.000,00	190.000,00	210.000,00	240.000,00	260.000,00	290.000,00	317.000,00	1.677.000,00
UKUPNO (u KM)	430.000,00	480.000,00	520.000,00	610.000,00	660.000,00	730.000,00	800.000,00	4.230.000,00

Tabela 2. - Pregled finansijske procjene po glavnim izvorima finansiranja za period 2021.-2027. Godine

U pogledu raspodjele očekivanih izvora financiranja po sektorima iz Tabele 17. je vidljivo kako je indikativno najviše sredstava planirano u razvoj okoliša i njegovu zaštitu 47,75%, dok je 30,61% sredstava planirano za razvoj ekonomskog sektora i 20,92% sredstava za društveni razvoj.

Ekonomski razvoj	Društveni razvoj	Razvoj okoliša / zaštite životne sredine	Ukupno
1.325.000 KM	885.000 KM	2.020.000 KM	4.230.000KM

Budžetska podrška poljoprivredi i ruralnom razvoju

Budžetska podrška poljoprivredi i ruralnom razvoju od strane Opštine Glamoč iznosi skromnih 15.000 KM, za 2023. godinu. Tako je bilo i ranijih godina. U budžetu nemamo predviđena sredstva za izdvajanje za podsticaje u poljoprivredi. Razlog je skroman budžet.

Poljoprivredni proizvođači imaju pravo na federalne i kantonalne novčane podrške za podsticanje proizvodnje.

2.2. Geografski položaj i agroekološke karakteristike

Položaj opštine Glamoč u BiH

Površina Opštine Glamoč obuhvata 1033 km² (prije Dejtonskog mirovnog sporazuma iznosila je 1096 km²) koju, prema podacima Agencije za statistiku Bosne i Hercegovine (BiH), a po preliminarnim rezultatima popisa iz 2013. godine, naseljava 4.038 stanovnika.

Opština Glamoč se naslanja teritorijalno na rubove opština: Kupres, Šipovo, Mrkonjić Grad, Ribnik, Drvar, Grahovo i Livno. Sa opštinama Livno (33 km) i Mrkonjić grad (72 km) povezana je magistralnim putem M-15. Sa opštinom Drvar (62 km) Glamoč je vezan regionalnim putem R-1001, s tim da je na području opštine ova trasa makadamskog tipa (18 km). Geoprometni položaj nije povoljan, a udaljenost od većih centara je 124 km do Banja Luke, 217 km do Sarajeva ili 152 km do Mostara.

Teritorija opštine Glamoč se nalazi iznad 900 m/nad morske visine, u prostoru Dinarske karbonatne platforme (Vanjski Dinaridi), kao paleografska strukturna jedinica u kojoj su zastupljeni tipični kraški fenomeni. Najveći dio

Slika 3 – Geografska pozicija opštine Glamoč

terena izgrađuju jurske i donjokredne naslage. To je tipičan predjel karsta, morfološki vrlo razvijen sa specifičnim hidrografskim i morfološkim karakteristikama. Opština je smještena u centralnom dijelu Glamočkog polja omeđenog planinskim vrhovima čija visina se kreće od 1765 m.n.v (Slovinj) do 2006. m.n.v (Cincar).

Prikaz naseljenih mjesta

Opština Glamoč se sastoji od 44 naseljena mjesta koja su podijeljena u 6 mjesnih zajednica, a to su: Glamoč 1, Glamoč 2, Glamoč 3, Vrba, Odžak i Rore. Do 1991. godine opština Glamoč je brojala 54 naseljena mjesta (od čega jedno urbano naselje – opštinsko središte – Glamoč), od kojih je sada 10 nenaseljeno, a 14 naselja u ruralnom području je sa manje od 10 stanovnika („patuljasta naselja“), te se nalaze u procesu gašenja. U nekim selima ima povremenih stanovnika („sezonaca“ ili tzv. „vikendaša“) koji dolaze u obilazak zavičaja u vrijeme godišnjih odmora.

Prema Federalnom zavodu za statistiku Opština ima 54 naseljenih mjesta, a to su: Babića Brdo, Biličić, Crni vrh, Ćirići, Ćoslije, Dolac, Dragnjić, Dubrave, Đuličan, Glamoč, Glavica, Halapić, Hasanbegovci, Hasići, Hotkovci, Hozići, Hrbine, Isakovci, Jakir, Kamen, Karajzovci, Karlovac, Kopic, Kovačevci, Krasinac, Malkočevci, Malo selo, Maslina strana, Mladeškovci, Odžak, Opačić, Perduhovo selo, Petrovo vrelo, Podglavica, Podgradina, Podgreda, Podkraj, Popovići, Pribelja, Prijani, Radaslije, Rajičke, Reljino selo, Rore, Rudine, Skucani, Staro selo, Stekerovci, Šumnjaci, Vagan, Vidimlije, Vrba, Zaglavica, Zajaruga.

2.3. Prirodni i ljudski resursi ruralnog područja

2.3.1. Zemljišni resursi

Opština Glamoč ima ukupnu površinu poljoprivrednog zemljišta 60.769 ha, od čega obradivo zemljište čini 42%, dok su pašnjaci u udjelu od 57% ili 35.226 ha. U obradivom zemljištu, najviše je livada (17.806 ha), pa 7.806 ha oranica (30,5% u obradivom zemljištu). U ostatak površina spadaju močvare i ostalo (Tabela 3).

Ukupno	Obradiva površina (ha)					Pašnjaci	Ribnjaci	Trstici i bare
	SVEGA	Oranice i bašte	Voćnjaci	Vinogradi	Livade			
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
60.769	25.533	7.685	42	0	17.806	35.226	0	10

Treba istaći da pod kategorijom ostalo poljoprivredno zemljište spada i zemljište koje se ne obrađuje duže ili kraće vrijeme (2 do 4 godine), sa obzirom da je bilo izloženo ratnim dešavanjima. Takođe jedan od problema je što je oko 30% površine poljoprivrednog zemljišta izloženo plavljenju u rano proljeće i jedini način da to zemljište bude u funkciji jeste da se izvedu meliorativne mjere sistemom odvodnih kanala. Opština posjeduje velike površine livada i pašnjaka što stvara dobar osnov za razvoj stočarstva i pčelarstva. Sredinom 80-tih godina prošlog vijeka rađen je projekat melioracije glamočkog polja, ali na žalost Opština Glamoč nema podataka gdje se isti nalazi.

2.3.2. Šumski resursi

Prema Ekološko-vegetacijskouj rejonizaciji BiH područje se nalazi u Oblasti unutrašnjih Dinarida, Zapadnobosanskom krečnjačko-dolomitnom području, Glamočko-kupreški rejon. Područje pod šumskim površinama nalazi se do visina preko 2000 metara i nije kompaktno, ima mnogo livada, pašnjaka i poljanica.

Najšire rasprostranjenje imaju šume bukve i jele sa smrčom, unutar kojih su interpolirane veće ili manje površine mrazišnih šuma smrče, šuma jele i smrče. Manje površine zauzimaju sekundarne šume bukve. Samo u krajnjem jugozapadnom dijelu iznad Glamočkog polja pojavljuju se šume bukve i jele bez smrče koja izostaje zbog prodora mediteranskih klimatskih utjecaja.

U subalpskoj zoni zastupljene su šume subalpinske bukve, sa manjim površinama šuma subalpinske smrče, na hladnijim položajima. Najviše predjele, ovog pojasa, zauzima klekovina bora. Na jugozapadnim padinama i na južnom obodu Glamočkog polja zastupljene su termofilne fitocenoze hrastova i crnog graba, bijelog graba, bukve i javora gluhača, mjestimično i šume crnog bora.

2.3.3. Vodni resursi

Prostor se generalno smatra bezvodnim, jer u odnosu na veličinu ukupne teritorije ima vrlo malo površinskih hidrografskih objekata. Ipak, iako bezvodan raspolaže sa oko 300 izvora čiji kapaciteti i izdašnost nisu ispitivani. Nekoliko izvorišta i vrela je kaptirano i koristi se za vodosnabdijevanje, a to su: Vrba, Suvalj, Balaklagija i Ajazma. Vrelo koje predstavlja potencijal i koje zahtjeva dodatna istraživanja izdašnosti je Široko vrelo. Detaljna istraživanja u cilju sagledavanja mogućnosti korištenja voda za potrebe vodosnabdijevanja, a posebno podzemnih voda do sada nisu vršena. Tako je opravdano pristupiti istražnim radovima koji bi pokazali mogućnosti zahvatanja podzemnih voda, naročito u periodu minimuma izdašnosti (ljetno) kada Glamoč ima problem sa vodosnabdijevanjem. Prostor Opštine nalazi se u zoni dejstava seizmičnosti između 6° i 7° po MCS skali.

2.3.4. Klimatski uslovi

Glamočko polje predstavlja zatvorenu kotlinu gdje, se sučeljavaju mediteranska i kontinentalna klima. Visoke planine na jugu i jugozapadu pružaju se tako da spriječavaju jači temperaturni uticaj mediterana. Za opis klime korišteni su podatci meteorološke stanice Glamoč (N = 44⁰03'; E= 16⁰52'; Hs= 1031 m/nv), za period od 1960-1991 godine. Prema Koppenovoj klimatskoj klasifikaciji Glamoč spada u tip kontinentalne klime sa karakteristikama planinske klime.

Temperatura za razliku od padavina koje su posljedica mediteranske klime, je indikator kontinentalne klime. Prosječna godišnja temperatura vazduha iznosi 7,3⁰C a u vegetacionom periodu 13,3⁰C. Najtopliji mjesec je jul 16,8⁰C, najhladniji januar -3⁰C. Zbog temperaturne inverzije u polju dolazi do pojave, kasnih proljetnih i ranih jesenjih mrazeva u vegetacionom periodu. Godišnja suma padavina iznosi 1362 mm. Maksimum se javlja u hladnijem dijelu godine, a najizraženiji je u periodu mjeseca novembra 178mm a minimum u ljetnim mjesecima, jul 66 mm. Za vegetaciju padavine su neravnomjerno raspoređene, tako da za IV-IX mjeseca padne svega 540 mm (39,7%) a za period najintenzivnijeg vegetacionog djelovanja od V-VIII, mjeseca samo 330 mm ili 24,2% od ukupne sume.

Snijeg se dugo zadržava tj. prosječne negativne temperature su prisutne od decembra (ponekad i novembra) pa do februara (ponekad i marta) pa se snijeg može očekivati od X-V mjeseca sa

maksimalnom visinom u januaru 100 cm. Srednja relativna vlažnost vazduha je 74% za I, IV, V, VI, VII i VIII mjesec pripada kategoriji suvog vazduha to jest ispod 74%, prema bioklimatskoj klasifikaciji.

Dva su glavna pravca duvanja vjetra i to iz sjevernog pravca, bura koja je hladan i suv vjetar, preko koga dolazi kontinentalni uticaj a javlja se tokom cijele godine. Maksimalnu brzinu dostiže u zimskim mjesecima, isušuje tlo i nepovoljno djeluje na vegetaciju. Vjetar južnog i jugozapadnog pravca, jugo koji je vlažan i topliji a nosilac je djelomično izmjenjene klime mediterana tako što donosi padavine a povećava zračnu vlagu. Srednja brzina vjetra iznosi 2,5 m/s a učestalost tišina čini 20,8%.

2.3.5. Ljudski resursi

Broj stanovnika prema popisu iz 2013

Sve do popisa stanovništva u 2013. godini nije se znao tačan broj stanovnika u opštini Glamoč, kao, ni u cijeloj državi. Tako se, prema zvaničnim podacima Federalnog zavoda za statistiku evidentiralo 4.489 stanovnika, međutim, popisom stanovništva iz 2013. godine utvrđeno je da opština Glamoč broji 4.038 stanovnika po preliminarnim rezultatima iz 2014. godine, a po konačnim rezultatima iz 2017. godine 3.860 stanovnika. U odnosu na 1991. godinu, kada je opština Glamoč imala 12.593 stanovnika, broj stanovnika se do 2018. godine smanjio za 9.505 (72%), a za to su razlozi ponajviše migracije usljed ratnih dejstava-ratni egzodusi. Međutim, u posmatranom periodu, od 2015. do 2018. godine, također, je evidentan kontinuirani pad broja stanovnika te je u 2018. u odnosu na 2015. godinu zabilježen pad za 19% što predstavlja ozbiljan problem za budući razvoj opštine.

Taj trend može se objasniti lošom ekonomskom i nestabilnom političkom situacijom, niskom stopom nataliteta, slabom pronatalitetnom politikom, negativnim prirodnim priraštajem, visokom stopom mortaliteta zbog biološke starosti stanovništva, problemom nezaposlenosti, slabim investicijama u razvoj i generalno niskim standardom života u Glamoču.

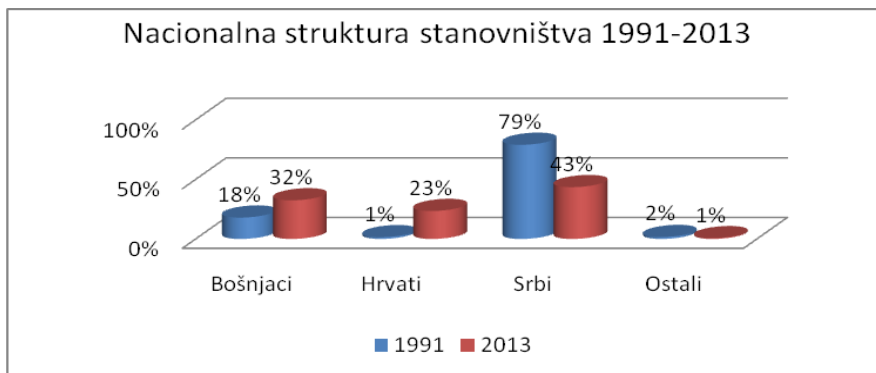
Struktura stanovništva

Starosna struktura stanovništva u opštini Glamoč, takođe, je nepovoljna. Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku broj radnoaktivnog stanovništva se u 2018. godini u odnosu na 2015. godinu smanjio za 18% dok se broj stanovnika iznad 65 godina starosti u 2018. godini u odnosu na 2016. godinu povećao za 5%. Kada se usporedi struktura stanovništva u Glamoču u odnosu na Federaciju BiH može se vidjeti kako je starosna struktura znatno nepovoljnija u Glamoču nego na nivou Federacije BiH. Naime, udio stanovnika u dobi do 14 godina je manji u Glamoču kao i udio radnoaktivnog stanovništva, dok je udio starije populacije od 65 godina veći u Glamoču nego na nivou Federacije BiH.

Prema UN kriterijumima, opština ima staru populaciju (naselja sa više od 7% starijih od 65 godina svrstavaju se u red naselja sa starom populacijom). Prosječna starost stanovništva prema podacima Federalnog zavoda za statistiku (FZS) za 2017. godinu u ruralnom prostoru je 47,5, a u urbanom 43,9 godina, što je više od državnog prosjeka za FBiH (39 godina).

Prema polnoj strukturi stanovništva većinu čine muškarci od oko 51%, a žene 49%. Ovo su podaci Federalnog zavoda za statistiku za 2017. i 2016. godinu dok podataka za stanovništvo za 2018. godinu po polnoj strukturi nema.

Kada analiziramo nacionalnu strukturu stanovništva opština Glamoč prema popisu stanovnika iz 1991. godine imala je 12.593 stanovnika od čega: Srba 9.951 (79,04%), Muslimana 2.257 (18,10%), Hrvata 184 (1,50%), Ostali 201 (1,60%). Prema popisu stanovništva iz 2013. godine vidljivo je da se nacionalna struktura stanovništva znatno izmijenila.

Slika 4 - Nacionalna struktura stanovništva (poređenje 1991-2013) (Izvor: FZS)

Vidljivo je da je prije rata dominiralo srpsko stanovništvo (79%), dok se prema popisu stanovništva iz 2013. godine povećao udio Hrvata (23%) i Bošnjaka (32%).

Prirodni priraštaj

Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku prirodni priraštaj u opštini Glamoč je negativan. Iako se broj umrlih smanjuje, u isto se vrijeme smanjuje i broj rođenih a što je svakako rezultat smanjenja ukupnog broja stanovnika.

Neki od razloga koji su doveli do negativnog prirodnog priraštaja su trend kontinuiranog pada broja stanovništva u dobi od 19-65 godina i loša ekonomska situacija koja se očituje u opadajućem trendu broja zaposlenih.

Migracije stanovništva

Već nekoliko godina opština Glamoč ima negativan trend migracija, tj. veći je broj onih koji su napustili opštinu nego onih koji se doseljavaju. Uzroci negativnog trenda migracija se vežu za ekonomske razloge (nezaposlenost), ali isto tako i nedostatak obrazovnih institucija, kulturnih sadržaja i socijalnih programa za samozapošljavanje, koji bi doprinjeli ostanku stanovništva u Glamoču.

2.3.6. Prirodna ograničenja za poljoprivrednu proizvodnju

Glamočko polje se nalazi na prosječnoj nadmorskoj visini od 900 metara što predstavlja jedan vid ograničenja za poljoprivrednu proizvodnju. S obzirom da je Glamočko polje kraško, to podrazumjeva ne postojanje rijeka. Potoka ima u jako malom broju, a karakteriše ih to da se u toku jeseni, zime i proljeća izljevaju u polje, a u toku ljeta poniru i presušuju. Dalje, toku ljetnih mjeseci dolazi do velikih suša koje otežavaju poljoprivrednu proizvodnju. Takođe, kasni proljetni i rani jesenji mrazovi predstavljaju vid ograničenja. Određeni dio polja bude poplavljen veći dio godine i nije pogodan za obradu.

2.4. Stepen razvoja poljoprivrede

2.4.1. Broj i struktura poljoprivrednih proizvoda

Zastupljeni poljoprivredni proizvodi na području naše opštine su sledeći: strna žita (pšenica, ječam, raž, tritikale), prosolike žitarice (heljda), krmno bilje (silazni kukuruz, uljana repica), povrće (nadaleko poznati glamočki krompir-čeka zaštitu geografskog porijekla, crni i bijeli luk, mrkva, cvekla).

2.4.1.1. Registrovana poljoprivredna gazdinstva

Na području opštine Glamoč registrovana su ukupno 394 poljoprivredna gazdinstava. Od toga su tri farme muznih krava i jedna farma za tov junadi. Registrovano je 31 gazdinstavo koje ima obrtničku djelatnost, a ostalo su porodična poljoprivredna gazdinstva. Od ukupnog broja registrovanih poljoprivrednih gazdinstava njih oko 60% se aktivno bavi poljoprivrednom proizvodnjom, stočarskom i biljnom.

2.4.1.2. Veličina poljoprivrednih gazdinstava

Većina poljoprivrednih gazdinstava ima usitnjene posjede zbog nerješениh imovinsko-pravnih odnosa. Oko 50% gazdinstava je manje od 3ha obradive površine. Njih 30% je do 10 ha, a ostatak je preko 10ha.

2.4.1.3. Opremljenost poljoprivrednom mehanizacijom (procjena)

Opština Glamoč ne posjeduje prave informacije u vezi sa poljoprivrednom mehanizacijom. Uglavnom se radi o starijoj opremi, traktorima koji datiraju jos od prije rata, mada postoji i dosta gazdinstava koji su obnovili mehanizaciju. Možemo slobodno reći da većina poljoprivrednih gazdinstava posjeduje po 1 traktor a neki i po 2. Ipak, poslednjih godina se ulaže dosta više sredstava pogotovo od kad i resorno ministarstvo pomaže prilikom kupovine nove mehanizacije.

2.4.2. Biljna proizvodnja

Biljna proizvodnja je zasnovana na oko 1800 ha državnog poljoprivrednog zemljišta, kao i cca 1000ha na privatnom poljoprivrednom zemljištu. Dominiraju žitarice pšenica, ječam, heljda, na površinama oko 2300 ha i krompir oko 300 ha. Zastupljene su i kulture silazni kukuruz, raž, tritikale kao i povrće mrkva i luk u znatno manjoj mjeri.

2.4.2.1. Ratarstvo i povrtarstvo

Na području opštine Glamoč postoje idealni uslovi za proizvodnju strnjih žita (pšenica, ječam, zob, raž), heljde i povrtarskih vrsta (krompir, grašak, mrkva, cvekla, luk, kupus). Tako je od sredine 70-ih godina i počela intenzivna proizvodnja, naročito, krompira, ječma i pšenice.

U današnje vrijeme površine pod usjevima na području opštine Glamoč su značajno povećane od 2012. godine kada je poljoprivredno zemljište u državnom vlasništvu stavljeno u funkciju, te se danas radi o oko 5.000 ha pod usjevima. Detaljnim podacima o površinama pod usjevima po godinama opština ne raspolaže.

Problem je predstavljao nekorektan odnos kantonalne vlade, konkretno Ministarstva poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva Kantona 10, koje godinama osporava stavljanje poljoprivrednog zemljišta u funkciju na način da Kanton ne daje saglasnost na Program korištenja poljoprivrednog zemljišta u vlasništvu države na području opštine Glamoč bez koje Opština nema mogućnost da raspiše javni konkurs za zakup poljoprivrednog zemljišta na period od 10 godina u skladu sa Zakonom U toku 2020. Opština Glamoč je dobila dugo očekivanu saglasnost. Godišnje se izdaje pod zakup cca 2.500 ha, od čega Opština ima prihode od oko 185.000,00 KM, koji bi zasigurno bili i veći da ne postoje gore spomenuti nekorektan odnos viših vlasti prema lokalnoj zajednici.

U Tabeli 4. prikazana je količina proizvodnje poljoprivrednih kultura. Iz prikazanih podataka može se vidjeti kako količina proizvodnje raste u svim kulturama što pokazuje trend rasta poljoprivredne proizvodnje u Opštini Glamoč što opet govori u prilog da poljoprivredna proizvodnja predstavlja još uvijek neiskorišten potencijal, na kojem je neophodno raditi i unaprjeđivati ga, i to prije svega organizovati proizvođače u neki vid zadruga ili udruženja, što bi sigurno dalo bolje rezultate u prodaji, za razliku od trenutno postojećeg individualnog pristupa prodaji.

Tabela 4. – Biljna proizvodnja (Izvor: Opština Glamoč)

Vrsta proizvodnje	2017		2018		2019	
	količina (u tonama)	ukupna tržišna cijena (u KM)	količina (u tonama)	ukupna tržišna cijena (u KM)	količina (u tonama)	ukupna tržišna cijena (u KM)
Pšenica	2832	849600	2975	833000	3480	939600
Ječam	2250	900000	2280	912000	2677	1070800
Raž	200	80000	315	126000	332	132800
Kukuruz	675	168750	725	217500	750	225000
Ostalo...(Tritikale, zob)	192	67200	205	71750	190	66500
Povrće na otvorenom (pojedinačno navest vrste) luk (cmi)	22	11000	24	12000	28	19600
Mrkva	15	12000	25	20000	27	18900
Krompir	4600	2300000	5180	2849000	5500	3025000

2.4.2.2. Proizvodnja krmnog bilja

Na području opštine Glamoč postoji proizvodnja krmnog bilja, to su uglavnom silažni kukuruz za potrebe proizvođača koji imaju muzne krave i tov junadi, kao i proizvodnja uljane repice koja je zastupljena kod jednog proizvođača. Te površine se kreću oko 500 ha.

2.4.2.3. Voćarstvo i vinogradarstvo

Voćarstvo je veoma malo zastupljeno na području opštine Glamoč, to su uglavnom individualni voćnjaci koji se nalaze uz porodične kuće, nemamo ni jednog registrovanog voćara.

2.4.2.4. Ljekovito bilje

Što se tiče ljekovitog bilja Glamoč ima uslove za tu vrstu proizvodnje, ali s obzirom na strukturu gazdinstava i tradicionalan način bavljenja poljoprivredno nemamo registrovanih proizvođača ljekovitog bilja.

2.4.3. Stočarska proizvodnja

Poljoprivreda i stočarstvo u Glamoču ima dugu tradiciju, ali se još uvijek odlikuje nedovoljnom razvijenošću i ekstenzivnošću. Ipak, značajni pomaci su učinjeni u oblasti stočarske proizvodnje zahvaljujući donacijama i naporima samih poljoprivrednih proizvođača.

2.4.3.1. Govedarstvo

U Glamoču je izgrađeno 5 stočarskih farmi koje uglavnom uzgajaju goveda.

Proizvodnja govedeg mesa u posljednje tri godine, odnosno od 2017. do 2019. godine bilježi trend rasta. U 2019. godini je proizvodnja mesa porasla za 10% u odnosu na 2017. godinu.

Tabela 5. – Proizvodnja govedeg mesa (Izvor: Opština Glamoč)

Vrsta proizvodnje	2017		2018		2019	
	količina (u tonama)	ukupna tržišna cijena (u KM)	količina (u tonama)	ukupna tržišna cijena (u KM)	količina (u tonama)	ukupna tržišna cijena (u KM)
Proizvodnja govedeg mesa	126	882.000,00	135	945.000,00	139,5	976.500,00

Na području Glamoča u otkupu su zastupljene dvije mljekare: „Meggle“ Bihać, i „Mljekara“ Livno. Ovdje treba istaći da u Glamoču postoji određen broj individualnih poljoprivrednih proizvođača koji se bave proizvodnjom tvrdog punomasnog sira i kajmaka, ali nisu registrovani kao takvi. Opština ne raspolaže podacima o godišnjoj proizvodnji mlijeka i mliječnih proizvoda. Terenskim obilaskom tri farme na prostoru Glamoča u 2019. godini (Dolac, Dragnić i Potkraj), utvrđeno je da ove tri farme ukupno imaju oko 2.180 ovaca i oko 30 krava, proizvode oko 9 tona sira godišnje (Travničkog i Livanjskog) te se vidi očigledan potencijal za daljnji razvoj. Međutim, nijedna od tri navedene farme nema odgovarajući prostor ni opremu za povećanje proizvodnje sira i svoj sir uglavnom plasiraju po vrlo nepovoljnim prodajnim cijenama koje se kreću do 15KM/kg sira i niže. Jedna od njih nema ni struju na farmi (Dolac), a vodom se sve snabdijevaju iz prirodnih izvora i sve se proizvodi u krugu porodice, na vrlo tradicionalan način. Ove tri farme su registrovane kao poljoprivredna gazdinstva. Što se tiče stočarske proizvodnje najzastupljenija je proizvodnja mlijeka, Poslije proizvodnje mlijeka u velikoj mjeri tu su prisutni tov junadi i proizvodnja rasplodnih ovaca. Prema podacima iz Registra poljoprivrednih gazdinstava za 2022.godinu broj goveda iznosi 4880 od toga je oko 900 muznih krava, a ostalo su rasplodne junice i tov junadi.

2.4.3.2. Svinjogojstvo

Što se tiče svinjogojstva, u manjoj mjeri je zastupljena proizvodnja svinja uglavnom za potrebe poljoprivrednih gazdinstava i taj broj se kreće oko 500 grla.

2.4.3.3. Ovčarstvo i kozarstvo

Glamoč je poznat po ovčarstvu još od davnina a to govore i ove brojke o brojnom stanju ovaca i jagnjadi na području opštine Glamoč Rasplodnih ovaca ima 20826 grla od čega su 50% ovce a 50% jagnjad do 6 mjeseci i ovnovi. Koza ima 163 grla od čega su 50% koze a 50% jarad.

2.4.3.4. Živinarstvo

Živinarstvo, kao i svinjarstvo se svodi na porodična poljoprivredna gazdinstva koja se bave ovom granom za svoje potrebe. Na području Glamoča ima oko 3000 kokošiju.

2.4.3.5. Pčelarstvo

Na području Opštine Glamoč pčelarstvo, takođe, ima dugu tradiciju. Jedno od najmedonosnijih područja u BiH je područje sela Rore, koje se nalazi na sjeverozapadnom dijelu opštine. Velike površine livada i pašnjaka predstavljaju idealno stanište za razvoj pčelarstva na području naše opštine. Broj košnica u zadnje tri godine iznosio je 487 košnica i ukupna proizvodnja meda je 2.932 kg godišnje. Jedan od problema pčelarstva je nepostojanje aktivnih udruženja pčelara, te neovlašteno dovoženje pčelinjih društava pčelara iz drugih opština.

2.4.4. Organska i integralna proizvodnja

Postoje dobri uslovi za organsku i integralnu proizvodnju na području opštine Glamoč što se tiče I klimatskih I zemljišnih resursa. S obzirom na uslove koji trebaju biti zadovoljeni za ovu proizvodnju ne postoji još nijedno poljoprivredno gazdinstvo da se bavi istom.

2.4.5. Usluge od značaja za poljoprivredu

2.4.5.1. Poljoprivredno savjetodavstvo

Na području opštine Glamoč ne postoji savjetodavna služba. Uglavnom su tu zaposleni u opštini Glamoč koji rade na poslovima poljoprivrede i koji pričaju pomoć proizvođačima koliko je njihova mogućnost.

2.4.5.2. Veterinarske usluge

Na području opštine Glamoč veterinarske usluge vrši Veterinarska stanica Glamoč koja broji 6 (šest) zaposlenika od kojih su dva veterinara.

2.4.5.3. Otkup poljoprivrednih proizvoda

Na žalost ne postoji organizovan otkup poljoprivrednih proizvoda u Glamoču. Uglavnom se proizvođači snalaze individualno.

2.4.5.4. Protivgradna zaštita

Na području opštine Glamoč ne postoji protivgradna zaštita.

2.4.5.5. Kreditiranje poljoprivrede

Što se tiče kreditiranja poljoprivrede, ovdje je postojala jedna Banka koja je od kraja 2022 godine zatvorena, tako da proizvođači imaju najbliže banke u Livnu udaljenom 36 kilometara od Glamoča, a tamo postoje i mikrokreditne organizacije gdje određeni procenat gazdinstava traži finansijski oblik pomoći.

2.4.5.6. Poljoprivredno osiguranje

Najbliže osiguravajuće kuće se nalaze u Livnu. Opština ne posjeduje podatke o osiguravanju usjeva, ali po procjeni mislimo da nema čak ni jedan poljoprivredni proizvođač koji je do sada osiguravao svoje usjeve.

2.4.6. Stepen organizacije poljoprivrednih proizvođača i ruralnog stanovništva

Poljoprivredni klasteri

Klasteri ne postoje na području opštine Glamoč.

Poljoprivredne zadruge

Ne postoji ni jedna aktivna poljoprivredna zadruga na području opštine Glamoč.

Udruženja poljoprivrednih proizvođača

U Glamoču postoji jedno aktivno udruženje poljoprivrednih proizvođača: „Udruženje poljoprivrednika Glamočko polje”.

Udruženja žena

Na području opštine Glamoč je aktivno jedno udruženje žena: Udruženje žena „Žad”.

Udruženja mladih

Nema aktivnih udruženja mladih.

2.5. Biodiverzitet i zaštita prirode

2.5.1. Zaštićena područja i zaštićene biljne i životinjske vrste

U Glamoču ne postoje zaštićena područja i zaštićene biljne i životinjske vrste.

2.5.2. Upravljanje otpadnim vodama

Postojeći sistem odvođenja otpadnih voda u Glamoču je ograničen na središnji dio grada. Sistem je kombinovani i služi za otpadne i oborinske vode. Ukupna dužina kanalizacionog sistema je 2.272 m, prema podacima tehničkog osoblja iz Opštine i javnog komunalnog preduzeća. Radi se o mješovitim kolektorima sa prirodnim padom profila od 40-50cm, dok je glavni kolektor profila 50/70 do 80/120cm na zadnjoj dionici prema ispustu. Kao recipijent služi prirodna depresija Rivine gdje se ispuštaju otpadne vode zajedno sa oborinskim. Ukupna dužina postojećih primarnih kolektora je 4.610 m. Postoji 399 priključaka na kanalizacionu mrežu, što odgovara 1.119 stanovnika, a ostalih 381 korisnika (registrovanih na vodovod) koristi septičke jame. Podaci o količinama otpadne vode ne postoje, a kontrola kvaliteta otpadne vode se ne vrši.

Nema postrojenja za preradu otpadnih voda u Glamoču. Iz odvodne mreže otpadne vode ispuštaju se bez prethodnog tretmana direktno u polje (lokva sjeveroistočno od Hasića), a na krajnjoj tački odvodnog kolektora je izgrađena taložnica. Terenskim obilaskom primjećuje se da se mjesto ispuštanja otpadnih voda pretvorilo u malu močvaru, a razgradnja otpadnih materija odvija se prirodnim putem.

U ostalim mjestima pitanje odvođenja otpadnih voda se rješava alternativnim, okolišno neprimjerenim načinima poput direktnog ispuštanja u vodotoke, septičke jame itd. Bitno je napomenuti da je produkcija industrijskih otpadnih voda smanjena, jer ni jedan od prijeratnih industrijskih kapaciteta nije u funkciji. Ovakvo stanje direktno ugrožava podzemne vode u polju, ali i kvalitet voda izvorišta rijeke Sane i Plive te vrela u Livanjskom polju.

U narednom periodu planirana je rekonstrukcija kanalizacione mreže. Trenutni radovi na kanalizacionoj mreži su uglavnom usmjereni na sanaciju postojećih rešetki na saobraćajnicama preko kojih se površinska voda upušta u kolektore (najčešći uzrok oštećenja su bujice, koje donesu veću količinu šljunka i otpada, što zbog oštećenja rešetki ulazi direktno u sistem). U sklopu ovog projekta planira se rekonstrukcija dijela glavnog kolektora koji je oštećen na dužini 50m te ga je potrebno zamjeniti. Takođe je predviđeno snimanje i čišćenje glavnog kolektora. U prvoj fazi je potrebno izvršiti detaljnu analizu postojećeg stanja na osnovu čega će se izraditi studija izvodljivosti. Za realizaciju ove faze projekta je potrebno obezbijediti oko 100.000 KM iz eksternih izvora finansiranja.

Broj kilometara kanalizacijske mreže na području opštine iznosi cca 7 do 8 km. Investicija u izgradnju ili rekonstrukciju kanalizacijske mreže u periodu od 2015. godine do 2019. godine nije bilo. Što se tiče uloženi sredstava za održavanje kanalizacijske infrastrukture za period od 2015. godine do 2019. godine kretala su se od 640 KM do 1.873 KM godišnje.

Broj domaćinstava koji su priključeni na kanalizacionu mrežu je godinama konstantan i za 2019. godinu iznosi 315, dok broj domaćinstava koji nisu priključeni na kanalizacionu mrežu iznosi 789 za 2019. godinu. Prosječna cijena m³ otpadne vode iznosi 0,4 KM jednako za period od 2015. do 2019. godine, a postotak naplate usluga za period 2015. do 2019. godine iznosi između 60-65%.

2.5.3. Upravljanje čvrstim otpadom

Sistem upravljanja čvrstim otpadom na području opštine Glamoč zasniva se na aktivnostima prikupljanja, odvoza i deponovanja čvrstog otpada od strane JP "Komunalac" Glamoč d.o.o. koje ne posjeduje dovoljno mehanizacije za kvalitetno upravljanje otpadom, osim jednog kamiona za odvoz smeća, te je u tom smislu neophodno jačanje materijalnih kapaciteta ovog preduzeća.

Komunalno poduzeće ne vrši prikupljanje podataka, mjerenje količina, niti analizu proizvedenog otpada od strane stanovništva ili privrednih subjekata, odnosno ustanova zbog čega preciznih podataka nema.

Prema procijeni iz JKP "Komunalac", sedmično se odveze cca 35 kontejnera otpada volumena 5m³, što iznosi cca 1.400 tona godišnje.

Komunalnim uslugama sakupljanja i odvoza otpada pokriveno je samo gradsko područje, odnosno 30% opštine, dok je u ruralnim dijelovima opštine ova usluga uglavnom izostavljena. Prikupi se 435 tona godišnje dok preostali procijenjeni dio od cca 1.010 t završava na divljim deponijama, što znači da se prikupi samo 30% od ukupne procijenjene količine otpada. Nema podataka o broju divljih deponija.

Oprema za privremeni prihvata komunalnog otpada sastoji se od 32 kontejnera postavljena u gradskom području. Kontejneri su metalni, otvorenog tipa i u dosta lošem stanju, kapaciteta 5 m³. Neki kontejneri se odvoze jednom sedmično, dok se u užem gradskom dijelu odvoz nekih kontejnera vrši i dva do tri puta sedmično.

Odlaganje otpada vrši se istresanjem na površinu predviđenu za privremeno odlaganje i povremeno se prekriva tanjim slojem zemlje. Na teritoriji opštine Glamoč ne postoji zvanična opštinska deponija. Odlučeno je da se koristi deponija Suhopolje gdje u prostornom obuhvatu od 18 ha se vršiti dovoz i odlaganje otpada. Ovaj lokalitet nalazi se pored puta M-15 Banja Luka-Glamoč (Suhopolje) ispod sela Halapić i ne zadovoljava uslove sanitarnog odlaganja.

Selektivno odvajanje otpada od strane korisnika se ne primjenjuje, ne postoji reciklažno dvorište niti sanitarno odlagalište.

U cilju rješavanja problema upravljanja otpadom na području opštine Glamoč, a u konceptu sistema uspostavljanja regionalnih deponija, osnovana je zajednička firma između Opština Glamoč, Livno i Bosansko Grahovo putem preduzeća LI Čistoća d.o.o. Livno, na lokaciji „Korićina“ u opštini Glamoč. Regionalna deponija je dobila upotrebnu dozvolu, te se u narednom periodu očekuje njeno puštanje u rad.

2.6. Privredne i uslužne djelatnosti

Veći dio privrede opštine Glamoč je uništen ratnom destrukcijom i neuspjelim privatizacijama. Nakon izvršene privatizacije gotovo da nijedan privredni subjekt nije pokrenuo proizvodnju. Slabe investicije u razvoj su posljedica nepovoljne poslovne klime, restitucije državne imovine, privatizacije, te nestabilne političko-ekonomske situacije u cijeloj zemlji.

Prostor Glamoča prije rata je definisan kao šumsko-pašnjačko područje, tako da se i privreda bazirala na drvnoj industriji, stočarstvu i biljnoj proizvodnji. Stočarstvo u Glamoču ima dugu tradiciju, a uslijed ratnih dešavanja stočni fond je devastiran i nalazi se u deficitu. Prijeratna privreda Glamoča se zasnivala na drvnoopređivačkoj, tekstilnoj, i prehrambenoj industriji. Od prijeratnih preduzeća nijedno nije pokrenulo proizvodnju, izuzev pilane „Finvest“ u kojoj se nalazila nekada mehanička prerada drveta.

Prema podacima Federalnog zavoda za programiranje razvoja za 2018. godinu Opština Glamoč se ubraja u skupinu izrazito nerazvijenih opština, tj. nalazi se na 68. mjestu od 79 jedinica lokalne samouprave na rang listi nivoa razvijenosti jedinica lokalne samouprave u Federaciji BiH.

Prema podacima Federalnog zavoda za programiranje razvoja poreski prihodi u opštini Glamoč u 2018. godini iznosili su 302.814,00 KM ili 85,00 KM po glavi stanovnika i bilježi se pad poreskih prihoda u odnosu na prethodne godine. U odnosu na 2017. godinu prihodi po glavi stanovnika su pali za 4%, dok su u odnosu na 2016. godinu pali za 29%.

Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku u Opštini Glamoč je u 2018. godini registrovano 164 pravna lica te 55 preduzeća u sastavu pravnih lica. Međutim, prema podacima baze podataka Bisnode

samo su 51 poslovni subjekt predali završne financijske račune za 2018. godinu iz Opštine Glamoč od čega su 3 poslovna subjekta iz javnog sektora (JP Komunalac, JP Veterinarska stanica i Dom zdravlja). Ovo nas navodi na zaključak kako je samo 48 aktivnih poduzeća u Opštini Glamoč dok se ostali vode samo statistički. Ovih 48 poduzeća zapošljavaju 235 lica, što je 50% od ukupnog broja zaposlenih u Opštini Glamoč.

Ukupan broj aktivnih poslovnih subjekata iz Opštine Glamoč sudjeluje sa 7,7% u ukupnom broju poslovnih subjekata u Kantonu 10 koji su predali završne financijske izvještaje za 2018. godinu.

Kada promatramo razdoblje od 2016. do 2018. godine bilježi se rast broja aktivnih poslovnih subjekata, a kao rezultat i povećanje broja zaposlenih lica. U promatranom razdoblju od tri godine zabilježeno je povećanje broja zaposlenih za 45 osoba više. Najviše novih radnih mjesta u promatrane tri godine otvoreno je u sektoru smještaja i ugostiteljstva i to 14 novih radnih mjesta te je povećanje radnih mjesta zabilježeno i u sektoru poljoprivrede, šumarstva i ribarstva, a da se nije povećao broj novih subjekata. Međutim, u prerađivačkom sektoru je povećan broj poduzeća za 2, ali je došlo do smanjenja broja radnih mjesta i to za 4. Od 51 poslovnog subjekta koji su predali završne račune za 2018. godinu, 7 ih je blokirano dok su 2 poslovna subjekta u likvidaciji.

U strukturi privrede (poslovni subjekti koji su predali završne račune za 2018. godinu) najzastupljenije su djelatnosti poljoprivreda (biljna i stočarska proizvodnja) i šumarstvo sa 27,45% udjela i prerađivačka industrija (proizvodnja drva i proizvoda od drveta, te tekstilna industrija i proizvodnja hrane) sa 27,45%. Na trećem mjestu je trgovina sa 15,69%. U prerađivačkoj industriji je zaposleno 76 lica dok je u poljoprivrednoj djelatnosti zaposleno 74 lica. Prerađivačka industrija zasniva se na sekundarnoj preradi drvnog sortimenta – polufabrikata (greda, letva, daska), tako da nema proizvoda višeg stepena finalizacije.

Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku u 2018. godini u strukturi obrta najzastupljenija je poljoprivreda s udjelom od 48%.

U sklopu pravnih subjekata registrovane su 4 farme, tri farme muznih krava i jedna farma za tov junadi. Trgovine na veliko i malo čini 16 pravnih subjekata, od čega 3 marketa mješovite robe i 2 poljoprivredne apoteke. Prerađivačku industriju čini 7 privatnih pilana kao pravni subjekti. Uglavnom su to mikro preduzeća do 10 radnika, a samo jedna pilana se svrstava u preduzeće srednje veličine sa 40 zaposlenih. U smislu eksploatacije ruda i korisnih mineralnih sirovina opština Glamoč nema nikakvu primarnu industriju zasnovanu na eksploataciji rudno-mineralnih sirovina. Utvrđene su geološke rezerve građevinskog kamena krečnjaka na planini Korićina, a u mjestu Esići postoji lokalno pozajmište pijeska koji se koristi kao tampon za nasipanje puteva.

2.6.1. Turizam

Glamoč ima izvanredne pretpostavke za razvoj turizma. Prostor Glamoča pripada planinsko-kraškom klimatu, te ga odlikuju hladne zime sa velikim snježnim padavinama i kratka i prohladna ljeta. Visoke planine do 2006 m visine, šumsko-pašnjački kompleksi, planinska jezera, bogatstvo biljnog i životinjskog svijeta, proizvodnja organske hrane, domaća gastroponuda tradicionalnih jela, ambijentalne ljepote i prirodne vizure planinskog predjela te karstni oblici reljefa (pećine i jame) nude brojne mogućnosti. Perspektive turizma u Glamoču se mogu zasnivati na: planinskom turizmu, izletničkom i biciklističkom turizmu, moto- kros turizmu, planinarenju, lovnom turizmu, seoskom turizmu, arheološkom turizmu i manifestacionom turizmu.

Pod zaštitom države nalaze se dva geomorfološka objekta kao spomenici prirode. Ponor Bezdan u Borovom polju na Šator planini. Predstavlja naročito interesantnost ovog kraja. Dubok je cca 30 m a

na jugozapadu se produžava u veću vrtaču, u koju se, za vrijeme kiša sakupi velika količina vode. Vrtača je obrasla mnoštvom zeljastog bilja. Međugorska pećina na Šator planini. Prvi dio pećine predstavlja široki nadsvod, zatim se ulazi u manje prostorije, gdje se vrši lomljenje i otkidanje kamena. Ukrasa u pećini nema, ali je ista značajna za buduća speleološka istraživanja.

Glamoč je bogat kulturno-istorijskim naslijeđem (nekropole stećaka, antički spomenici, rimski putevi, crkve, džamije, srednjovjekovna utvrđenja, ranohrišćanske crkve), ali ništa se ne radi na očuvanju tih spomenika kulture, te su prepušteni devastaciji. Dva arheološka nalazišta su stavljena na listu nacionalnih spomenika od strane Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika, a to su: graditeljska cjelina „Tabija“ i ostaci kasnoantičke bazilike u selu Vrba. Iz novije istorije NOB-a Jugoslavije ovdje se nalazi i spomen-kompleks „Ivo Lola Ribar“ koji je u devastiranom stanju.

Planinski, biciklistički i moto-kros turizam su u fazi napretka, jer se sezonski organizuju turističke rute. Iz godine u godinu planinski turizam prerasta u tradiciju manifestacija „Dani planinara“ u organizaciji PD „Busija“ koja se održava krajem mjeseca jula, na kojoj se okupi više desetina planinara. Planinarsko društvo je markiralo oko 30 km planinarskih staza, dok još uvijek nema izgrađene ostale turističke infrastrukture za ovaj vid turizma (domovi, biciklističke rute i sl.). Biciklistički turizam je na samom začetku, staze još uvijek nisu markirane, te se još uvijek ne vrše neke organizovane posjete.

Na jezerima Hrast i Busija postoji mogućnost ribolova, kupanja i izleta. Bogatstvo lovnog fonda je pretpostavka razvoju ovog vida turizma. Od divljači zastupljena je visoka divljač (divokoza na Šator planini, srneća divljač, gorski jelen, divlja svinja, vuk, lisica, kuna...). Glamočko polje je stjecište ptica močvarica jer ovdje im je glavni migratorni put selidbe u tropske krajeve. Za zaljubljenike ptica postoji mogućnost za foto lov. Seoski ili etno turizam je u fazi razvoja i ima dobre pretpostavke.

Otežavajuće okolnosti su što se nimalo ne ulaže u turističku privredu, ništa se ne radi po pitanju promocije turističkih vrijednosti, a veliki problem su ograničene mogućnosti smještajnih kapaciteta. Također, u Opštini Glamoč nema niti jedne organizacije koja se bavi razvojem turizma, a nema niti turističke zajednice.

Značajnu atrakciju u turizmu predstavlja „Rok Fest Busija“ koji se već 5 godina održava u neposrednoj blizini grada pri izletištu „Busija“. Dvodnevnu manifestaciju posjeti više hiljada ljubitelja Bluz i rok muzike.

Od smještajnih kapaciteta u opštini Glamoč ima hotel „Split“ (42 kreveta), te 14 bungalova na jezeru „Hrast“ (po 2 kreveta), kao i Etno selo „Nenadići“ (10 kreveta) u mjestu Ćirići koje nije registrovano, ali pruža mogućnosti višednevnog odmora i prenoćišta sa kuhinjom na bazi domaće gastroponude. Nažalost, evidencija o broju gostiju, odnosno o broju noćenja ne postoji na opštinskom nivou.

Od registrovanih poslovnih subjekata u turizmu (djelatnost pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane - hoteljerstvo i ugostiteljstvo), u 2018. godini ukupno je prema podacima Federalnog zavoda za statistiku i baze podataka Bisnode Intelligence bilo registrovano 19 poslovnih subjekata od čega 2 pravne osobe i 17 obrta.

2.6.2. Finansijske usluge

Na području opštine Glamoč do 2023. godine egzistirala je Intesa San Paolo Banka, ali od pomenute godine na usluzi ima samo bankomat pomenute banke. Najbliža banka nalazi se na 36 km od grada Glamoča, u Livnu. MKO ne postoje na području naše opštine.

2.7. Kvalitet života u ruralnom poručju

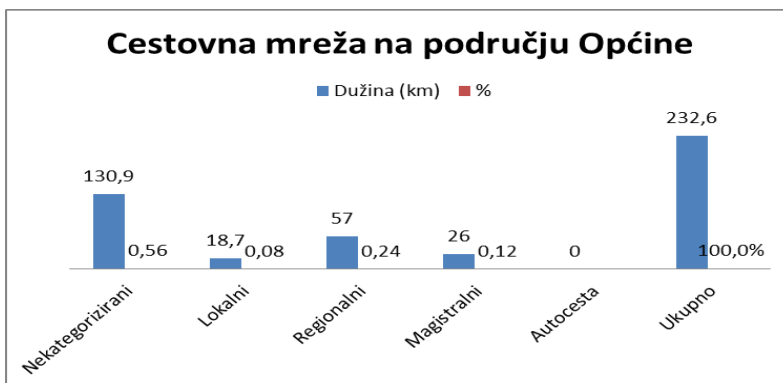
2.7.1. Stanje ruralne fizičke infrastrukture u opštini

2.7.1.1. Putna infrastruktura

Kroz urbano područje naselja Glamoč prolazi magistralni pravac M-15-2 Livno-Glamoč-Mrkonjić Grad povezujući ga sa širim okruženjem. S obzirom na kvalitet i značaj ovog magistralnog pravca, te nemodernizovanost regionalnih pravaca koji se na prostoru opštine odvajaju od istog, naselje Glamoč nema povoljan geosaobraćajni položaj.

Naslijeđena mreža saobraćajnica iz prošlosti, kao i topografsko-terenski uslovi uticali su na približno longitudinalni razvoj grada. Okosnicu ovakvog modela čine ulice Junuza Duruta i Ive Lole Ribara na koje se vežu naseljske ulice koje prije svega služe za direktan pristup do objekata. Glavni nedostatak ovakve putne mreže ogleda se u uskosti profila saobraćajnica što je veoma bitan nedostatak sa tačke gledišta savremenog saobraćaja. Ukupna površina ulica iznosi cca 59.300 m².

Lokalni putevi na području opštine Glamoč su u jako lošem stanju, što se posebno odnosi na lokalne makadamske putne pravce, i njihovo održavanje iziskuje velika finansijska sredstva. Ukupna dužina lokalnih nekategorisanih puteva na području opštine je 130,9 km, od čega je tek 35,4 km ili 27,04 % asfaltirano. U nastavku je dat tabelarni prikaz lokalnih puteva na teritoriji opštine sa udaljenostima, samo za puteve prioritetne za mjesne zajednice.

Slika 5. – Cestovna mreža u Opštini Glamoč (Izvor: Opština)

U svojoj nadležnosti Opština održava 149,6 km lokalnih puteva i ulica, za koje se izdvaja oko 100.000,00 KM za redovno godišnje ljetnje i zimsko održavanje, što je nedovoljno za potpuno i kvalitetno održavanje. Dužina regionalnih puteva na području opštine je prema podacima Federalnog zavoda za statistiku 57 km i budući da su u cijelosti makadamski i bez kvalitetnog redovnog održavanja u jako su lošem stanju. Dužina magistralnih puteva je 26 km prema podacima Federalnog zavoda za statistiku (dionica magistralnog puta M15).

2.7.1.2. Vodovod i kanalizacija

Vodovod

Klimatski i hidrogeološki uslovi svrstavaju Glamoč u područja deficitarna vodom u ljetnim mjesecima kada je ona najpotrebnija. Ponekad, posebno u sušnim, ljetnim periodima dolazi do prekida kontinuiranog vodosnabdijevanja. Nekoliko izvorišta i vrela je kaptirano i koristi se za vodosnabdijevanje. Na širem prostoru urbanog dijela Glamoča izgrađena su tri odvojena vodovodna sistema, koji imaju karakter javnog snabdijevanja vodom. To su sistem Glamoč, sa tri podsistema: Gonište, Busija i Ajazma. Druga dva sistema su Radaslije i Rudići. Sistem Glamoč se napaja iz pet izvorišta vode: Vrba, Balaklagija, Suvalj, Busija i Ajazma, a centralni objekat je rezervoar Gonište. Iako su zahvati međusobno povezani gradskom vodovodnom mrežom, isti su zasunima razdvojeni u tri iznad navedena podsistema. Manji lokalni vodovod snabdijeva vodom naselja Kamen i Podgradina, drugi sistemi nisu razvijeni ili su oštećeni u tolikoj mjeri da nisu upotrebljivi, a ostatak stanovništva, ruralnog dijela opštine se vodom snabdijeva iz bunara, lokalnih vrela i čatrnja. Izuzetak čini selo Rore gdje je aktivirano „rorsko vrelo“ (cc 50 000 l zalih vode). Pored postojećih dva vodocrpilišta i dva vodozahvata opština planira da aktivira treće vodocrpilište. Detaljna hidrološka istraživanja nisu vršena, urađena su parcijalna istraživanja na 4 lokaliteta izradom vertikalno bušenih bunara, od kojih su dva uključeni u sistem vodosnabdijevanja grada.

U prvom sistemu, dužina vodoopskrbne mreže (isključujući distributivne cijevi) iznosi 5.000 m. Vodovodna mreža je u lošem stanju i dotrajala, jer je oko 10,5 km vodovodne mreže rađeno od azbestnog cementa i sivog liva.

Pokrivenost uslugom vodosnabdijevanja je 46% domaćinstava što znači da se oko 54% stanovništva vodom snabdijeva alternativno, iz bunara ili čatrnja (prema podacima JP „Komunalac“).

Broj legalnih priključaka na vodovodni sistem iznosi 829, a pretpostavlja se da ima i nelegalnih priključaka. Ukupno 829 priključaka na 1802 evidentirana domaćinstva pokazuje da pokrivenost (promatrajući domaćinstva) iznosi 46%. Od ukupno 829 registrovanih priključaka u 2019. godini na sistem vodosnabdijevanja, samo 77 domaćinstava ima kvalitetno regulirano vodosnadbjevanje pitkom vodom, odnosno priključeni su na novi vodovod, što iznosi 9,28% od ukupnog broja potrošača na javnom vodovodu. Redukcije u snadbjevanju pitkom vodom su prilično rijetke i uglavnom se dešavaju kao posljedica velikih suša u ljetnjem periodu ili prilikom većih kvarova na vodovodnim mrežama. Zadnjih godina primjetna je tendencija smanjenja broja dana redukcije, po par dana tokom dosta toplog i sušnog ljetnog perioda.

Zbog starosti sistema, ratnih djelovanja i prekida rada na održavanju vodovodnih sistema i objekata prisutni su i veliki gubici vode koji, prema podacima JKP „Komunalac“ Glamoč variraju kroz godine (Tabela 6.). Zadnjih godina intezivno se radi na otklanjanju kvarova, pa i na djelimičnim izmjenama pojedinih dijelova cjevovoda, što je rezultiralo smanjenjem gubitaka vode.

Tabela 6. – Projekcija gubitka vode (Izvor: JKP „Komunalac“ Glamoč)

Opis	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
% gubitka vode	53%	77%	35%	42%	43%

Kontrola ispravnosti vode za piće je dosta neredovna. Na izvorištima se voda hlorige, tako da je prema povremenim mjerenjima količina slobodnog hlora u vodovodnoj mreži od 0,1 do 0,3 mg/L i u

granicama je dozvoljenog. Postotak naplate usluge vodoopskrbe u periodu od 2015. do 2019. godine iznosio je 60-65%.

Kanalizacija

Postojeći sistem odvođenja otpadnih voda u Glamoču je ograničen na središnji dio grada. Sistem je kombinovani i služi za otpadne i oborinske vode. Ukupna dužina kanalizacionog sistema je 2.272 m, prema podacima tehničkog osoblja iz Opštine i javnog komunalnog preduzeća. Radi se o mješovitim kolektorima sa prirodnim padom profila od 40-50cm, dok je glavni kolektor profila 50/70 do 80/120cm na zadnjoj dionici prema ispustu. Kao recipijent služi prirodna depresija Rivine gdje se ispuštaju otpadne vode zajedno sa oborinskim. Ukupna dužina postojećih primarnih kolektora je 4.610 m. Postoji 399 priključaka na kanalizacionu mrežu, što odgovara 1.119 stanovnika, a ostalih 381 korisnika (registrovanih na vodovod) koristi septičke jame. Podaci o količinama otpadne vode ne postoje, a kontrola kvaliteta otpadne vode se ne vrši.

Nema postrojenja za preradu otpadnih voda u Glamoču. Iz odvodne mreže otpadne vode ispuštaju se bez prethodnog tretmana direktno u polje (lokva sjeveroistočno od Hasića), a na krajnjoj tački odvodnog kolektora je izgrađena taložnica. Terenskim obilaskom primjećuje se da se mjesto ispuštanja otpadnih voda pretvorilo u malu močvaru, a razgradnja otpadnih materija odvija se prirodnim putem.

U ostalim mjestima pitanje odvođenja otpadnih voda se rješava alternativnim, okolišno neprimjerenim načinima poput direktnog ispuštanja u vodotoke, septičke jame itd. Bitno je napomenuti da je produkcija industrijskih otpadnih voda smanjena, jer ni jedan od prijeratnih industrijskih kapaciteta nije u funkciji. Ovakvo stanje direktno ugrožava podzemne vode u polju, ali i kvalitet voda izvorišta rijeke Sane i Plive te vrela u Livanjskom polju.

U narednom periodu planirana je rekonstrukcija kanalizacione mreže. Trenutni radovi na kanalizacionoj mreži su uglavnom usmjereni na sanaciju postojećih rešetki na saobraćajnicama preko kojih se površinska voda upušta u kolektore (najčešći uzrok oštećenja su bujice, koje donesu veću količinu šljunka i otpada, što zbog oštećenja rešetki ulazi direktno u sistem). U sklopu ovog projekta planira se rekonstrukcija dijela glavnog kolektora koji je oštećen na dužini 50m te ga je potrebno zamjeniti. Takođe je predviđeno snimanje i čišćenje glavnog kolektora. U prvoj fazi je potrebno izvršiti detaljnu analizu postojećeg stanja na osnovu čega će se izraditi studija izvodljivosti. Za realizaciju ove faze projekta je potrebno obezbijediti oko 100.000 KM iz eksternih izvora finansiranja.

Broj kilometara kanalizacijske mreže na području opštine iznosi cca 7 do 8 km. Investicija u izgradnju ili rekonstrukciju kanalizacijske mreže u periodu od 2015. godine do 2019. godine nije bilo. Što se tiče uloženi sredstava za održavanje kanalizacijske infrastrukture za period od 2015. godine do 2019. godine kretala su se od 640 KM do 1.873 KM godišnje.

Broj domaćinstava koji su priključeni na kanalizacionu mrežu je godinama konstantan i za 2019. godinu iznosi 315, dok broj domaćinstava koji nisu priključeni na kanalizacionu mrežu iznosi 789 za 2019. godinu. Prosječna cijena m³ otpadne vode iznosi 0,4 KM jednako za period od 2015. do 2019. godine, a postotak naplate usluga za period 2015. do 2019. godine iznosi između 60-65%.

2.7.1.3. Elektroenergetska mreža

Kompletna elektroenergetska mreža na području opštine Glamoč u ratu je uništena. To je bio i još uvijek jeste jedan od najvećih problema i kočnica održivog povratka u seoskim područjima opštine. U

poslijeratnom periodu je rekonstruisan veći dio VN i NN mreže sredstvima Fonda za povratak BiH, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine (MLJPI BiH), Ministarstvo za izbjeglice i raseljene lica Republike Srpske (IRL RS) i Opštine Glamoč. Međutim, od 2010. godine viši nivoi vlasti nisu izdvajali sredstva za ovu namjenu. Prema podacima iz EPHZHB u Opštini Glamoč još uvijek ima 4 stalno nastanjenih domaćinstava bez priključka na elektroenergetsku mrežu što je 0,24% stanovništva, te 14 domaćinstva koja su nastanjena privremeno.

Javnom rasvjetom pokriveno je gradsko naselje, kao i sela Vrba, Kamen, Kovačevci, Biličić i Hozići. Ukupan broj rasvjetnih tijela je oko 1000. Godišnje izdvajanje za potrošnju u javnoj rasvjeti bilo je oko 55.000 KM (od 2015. do 2017. godine) te je u 2018. godini taj iznos smanjen na 43.200 KM. Naime, jedan dio rasvjetnih tijela zamjenjen je led rasvjetom (280 led sijalica) tako da je došlo do uštede na godišnjoj razini za preko 10.000 KM.

2.7.1.4. Telekomunikaciona infrastruktura

Broj fiksnih priključaka na telefonsku mrežu na području Općine prema podacima telekom operatera iznosi 650 za 2019. godinu. Stanje pokrivenosti GSM mrežom je 100% u gradskoj zoni, a na ukupnoj površini opštine je 80%. Pokrivenost opštine 3G mrežom je 80% u gradskoj zoni, 60% putne komunikacije i 30% u ruralnom dijelu. Fiksnom telefonijom, ADSL-om i IPTV-om je pokriveno samo gradsko područje i prigradska naselja. TOTAL TV-om je pokriveno cijelo područje opštine. Od zemaljskih kanala pokriveno je 60% opštine signalom BHT1 i FTV.

2.7.1.5. Ustanove Kulture

Od ustanova koje se bave kulturom jedino egzistira Kulturno-obrazovna ustanova "Narodni univerzitet Glamoč", koji broji 2 zaposlena. U okviru Narodnog univerziteta radi gradska biblioteka sa jako malo članova (u prosjeku godišnje 12 članova), te teretana (koja ima oko 50 stalnih članova). Od folklornih društava aktivno je KUD "Budućnost" Glamoč sa oko 60-ak članova. Glamoč ima tri tradicionalne kulturne manifestacije: Dane glamočkog krompira (posjeta koja broji oko 1000 posjetilaca), Kulturno ljeto u Glamoču koje na raznim događajima (turniri, izložbe, pozorišne predstave,...) okupi oko 200 posjetilaca po događaju, te Rok festival Busija koji se organizuje od 2018. godine i okuplja oko par hiljada posjetilaca u dva festivalska dana.

Važno je napomenuti da najpoznatija nematerijalna kulturna baština sa ovih prostora, Glamočko kolo, izvorno je nastala u Glamoču, te se tako (izvorno) i danas izvodi u okviru KUD „Budućnost“.

2.7.1.6. Sportski objekti

U opštini Glamoč aktivan je NK „Šator“ Glamoč koji svoje utakmice igra na Gradskom stadionu u Glamoču. U okviru SŠ „Tin Ujević“ postoji sportska sala, te igrališta za mali fudbal i košarku. U toku je izgradnja sportske dvorane sa kapacitetom od 500 sjedećih mjesta.

Treba napomenuti da su do rata postojali sportski tereni (za košarku, fudbal i odbojku), kao i bazen, u turističko rekreativnoj zoni „Busija“, ali su danas devastirani.

2.7.1.7. Pijace

Na području opštine Glamoč do rata su postojale gradska i stočna pijaca. Danas su u devastiranom stanju.

2.7.2. Dostupnost usluga ruralnom stanovništvu

2.7.2.1. Obrazovanje

Na području opštine Glamoč djeluju tri obrazovne ustanove i to: jedna u oblasti predškolskog obrazovanja - dječiji vrtić "Leptirići", osnovna škola "Glamoč" i srednja škola "Tin Ujević" Glamoč. Osnivač dječjeg vrtića „Leptirić“ i osnovne škole „Glamoč“ je Opština Glamoč, dok je osnivač srednjoškolskog centra "Tin Ujević", Vlada Kantona 10.

Iako je obrazovanje u suštini pod ingerencijom Kantona, opština Glamoč izdvaja znatna sredstva za poboljšanje kvaliteta rada u obrazovnim institucijama i osiguravanje uslova školovanja učenika i studenata financiranjem prevoza učenika osnovnih i srednjih škola i stipendiranjem studenata na javnim univerzitetima (35 studenata 2022. godine). Godišnje subvencioniranje obrazovanja u 2020. godini iznosilo je 30.000 KM, a 12.400 KM je usmjereno za sufinansiranje prijevoza učenika. Opština Glamoč iz godine u godinu nastavlja trend povećanja broja stipendiranih studenata (30 studenata 2023. godine).

Broj učenika u osnovnoj školi u opštini Glamoč je u konstantnom opadanju dok se broj učenika srednjeg obrazovanja u školskoj 2019/20 lagano povećao. Broj polaznika vrtića lagano raste svake godine u promatranom periodu od 2016/17 do 2019/20. Trenutno (2023) vrtić pohađa 52 djece.

Predškolsko obrazovanje

Vrtić "Leptirići" je kombinacija predškolske ustanove namjenjene za smještaj, njegu, odgoj i obrazovanje djece od 1 – 6 godina starosti. U ustanovi je trenutno zaposleno četiri radnika: dvije vaspitačice, jedna kuvarica i jedna čistačica i vrtić za sada zadovoljava uvjete.

Osnovno obrazovanje

Nastava se u osnovnoj školi "Glamoč" Glamoč, odvija po sistemu devetogodišnjeg obrazovanja. Broj zaposlenih u osnovnoj školi je 27 osoba. U toku 2013. godine izvršena je adaptacija objekta osnovne škole koja je finansirana od strane Američke ambasade. Zamjenjena je kompletna stolarija, saniran krov i fasada, prefarbane učionice, izgrađena nova kotlovnica. Uložena sredstva su se kretala oko 500.000 KM. Objekat osnovne škole je u prilično dobrom stanju i zagrijava se na lož ulje.

Srednje obrazovanje

Srednja škola "Tin Ujević" (gimnazija), zajedno sa šumarskom tehničkom i fizioterapeutskom školom su u nadležnosti Ministarstva znanosti kulture i športa Vlade Kantona 10, i generalno su kompatibilne sa tržištem rada u opštini. Objekt srednje škole, takođe je djelimični renoviran (urađena je fasada objekta), ali su neophodne dodatne investicije u isti (prvenstveno zamjena stolarije).

2.7.2.2. Zdravstvo

Na području opštine Glamoč djeluje JU "Dom zdravlja" koji se nalazi u prostorijama prijeratne bolnice, ali se trenutno koristi samo 10% objekta. U sastavu JU "Dom zdravlja" nalazi se jedna Hitna služba/pomoć i dva tima porodične medicine sa patronažnom službom i fizioterapeutskom službom, stomatološka ambulanta i laboratorija.

Dom zdravlja (DZ) Glamoč vrši elementarne zdravstvene usluge nivoa ambulate sa 19 zaposlenih. Pored toga, jednom mjesečno u DZ Glamoč dolaze specijalisti iz Kantona 10 Livno, i to ginekolog, pedijatar, pneumofiziolog i fizijatar. Radiološka dijagnostika se obavlja u kantonalnoj bolnici. Zdravstvena zaštita nije organizovana na nivou mjesnih zajednica, ali se po potrebi radi i na terenu angažovanjem patronažnog medicinskog tima. Opremljenost Doma zdravlja uključuje vozni park koji je u lošem stanju, od kojih su dvoje sanitetskih vozila hitne pomoći (jedno vozilo je u lošem stanju, dok je drugo vozilo u funkciji). Jedan od problema je i velika udaljenost pojedinih ruralnih područja koja se sa postojećim voznim parkom ne može adekvatno tretirati medicinskim i psihosocijalnim uslugama.

JU "Dom zdravlja" brine za kompletno stanovništvo Opštine Glamoča, tj. oko 2.500 osiguranika Zavoda Zdravstvenog osiguranja Kantona 10, uključujući jedan dio penzionera iz Republike Srpske o čijem broju nemamo podatke, što čini veliki problem jer je većina te populacije u poodmakloj dobi, narušenog zdravstvenog stanja, slabih ekonomskih mogućnosti, a zahtijevaju vrlo često razne oblike medicinskih usluga, te za jedan broj neosiguranih osoba.

Medicinske usluge se pružaju u prostorijama Doma zdravlja, ali i u kućnim uslovima s obzirom na veliki broj gerijatrijskih pacijenata. Među najučestalijim zarazama i registrovanim oboljenjima u Glamoču značajne su gastrointestinalne infekcije (gastroenterocolitis, crijevna zarazna bolest koja se prenosi fekalno-oralnim putem, a čiji uzročnik može biti i higijenski neispravna voda), te infekcije urinarnog trakta, a statistika pokazuje da se one povećavaju u ljetnim mjesecima. Uzroci ove pojave možda se pronalaze u niskom nivou zdravstvene prosvjećenosti stanovništva. Jedan od problema je i neriješena odvodnja kanalizacionog sadržaja koji se izliva na otvorenom, a u blizini nastanjenog područja gdje se često kreću domaće životinje krave i ovce. Gotovo svake godine jedan period, a većinom u ljetnim mjesecima, dolazi do djelimične ili potpune nestašice vode za piće, što stvara pogodnost za nastanak određenih zdravstvenih i higijenskih problema.

Primjećena je i sve učestalija pojava karcinomnih oboljenja, naročito u starijoj populaciji, a veliko polje rada se uočava na psihosocijalnom području. Prognane i raseljene osobe, kao i povratnička populacija, često su prepušteni sebi samima, lišeni bliskih osoba, adekvatne komunikacije, podrške društvene zajednice, i evidentan je nedostatak organizacije koja bi se bavila psihosocijalnim problemima ove grupacije. Ovakvu problematiku i tvrdnje iznosimo na osnovu sigurnih podataka koji su prikupljeni kroz projekat "Respect rural women" koji je implementirao CARITAS biskupije Banja Luka a financirala EU. Naime, osnovni cilj samog projekta bila je upravo psihosocijalna podrška marginalizovanim grupama. Projekat je trajao od 2017. do marta 2020. godine gdje su zaključci projekta bili upravo takvi da se s aktivnostima psihosocijalne podrške treba nastaviti na području opštine Glamoč jer su se takve aktivnosti pokazale jako korisnima i poželjnima. Veliki je broj osoba koje često nisu u stanju samostalno obavljati osnovne higijenske zahvate ni kućne poslove, a nema se ko brinuti za njih. Postoje porodice koje imaju više djece, čak do devetero djece koja nekad pohađaju a nekad ne osmogodišnje školovanje.

Trenutno je u pripremi laboratorija za kontrolu hrane na kantonalnom nivou. Na opštinskom nivou rade se sanitarni pregledi u ugostiteljskim objektima.

Na prostoru opštine djeluje jedna apoteka u privatnom vlasništvu, čije usluge su dovoljne za broj stanovnika u Glamoču.

2.7.2.3. Prigradski i javni prevoz

Glamoč je međugradskim javnim prevozom povezan sa Livnom i Banjalukom (preko Mrkonjić Grada). Autobuska linija prevoznika „Kole turs“ na relaciji Livno – Glamoč – Mrkonjić Grad – Banjaluka i obrnuto saobraća dva puta dnevno, sa vremenom polaska iz Livna u 9.00h i 14.00 h, te iz Banjaluke u 6.30h i 16.00h.

Prigradski javni prevoz sufinansira Opština Glamoč i organizovan je na tri relacije do kojih se saobraća jednom sedmično i to:

- ponedjeljak: Glamoč – Odžak – Stekerovci,
- srijeda: Glamoč – Šumnjaci – Rore,
- petak: Glamoč – Skucani – Vidimlije.

2.7.2.4. Socijalna zaštita

Socijalna zaštita se provodi putem Centra za socijalni rad Glamoč koji je na opštinskom nivou. Ovaj centar putem namjenskih sredstava, kantonalnih i opštinskih, budžeta pruža pomoć socijalno najugroženijim kategorijama stanovništva. Taj oblik pomoći nije ni blizu zadovoljenja potreba, naročito kada se govori o starijoj populaciji. Centar radi u zgradi Opštine Glamoč, sa jednom kancelarijom i dva zaposlena radnika.

U Opštini Glamoč 60 lica prima naknadu na ime materijalnog obezbjeđenja od Ministarstva rada zdravstva, socijalne skrbi i prognanih preko strane Centra za socijalni rad. Socijalnu pomoć uglavnom primaju kategorije stara i iznemogla (za rad nesposobna) lica između 60 i 75 godina starosti, izbjegla i raseljena lica, samohrani roditelji i osobe sa invaliditetom.

Zbog velike površine opštine, udaljenosti sela od centra opštine i loše saobraćajne povezanosti navedene podatke treba prihvatiti sa rezervom jer su predstavljeni samo zvanični pokazatelji, dok su potrebe sigurno mnogo veće. Iznos pomoći isplaćene putem Centra za socijalni rad ima trend smanjenja u 2021. i 2022. godini.

U ranjive grupe se mogu ubrojiti odgojno zanemarena i zapuštena djeca kojih u 2022. godini ima 2 te se taj broj smanjio u odnosu na 2019. godinu kada ih je bilo 6. Takođe, u ranjive skupine ljudi se mogu ubrojiti i stare i iznemogle osobe koje se nalaze u ruralnim naseljima, kojima je potrebno osigurati dostupnost usluga, o kojima se ne vodi nikakva službena evidencija, jer ima osoba koje nisu korisnici usluga Centra za socijalni rad Glamoč, tako da ne postoje podaci o broju navedenih osoba.

2.7.2.5. Komunalna javna preduzeća

Javno komunalno preduzeće J.P. „Komunalac“ Glamoč je pravna osoba opštine Glamoč odgovorna za komunalne usluge unutar opštinskih granica. Preduzeće je osnovano od strane opštine i pripada opštini. Komunalno preduzeće je odgovorno za rad i održavanje postojećeg vodovoda i infrastrukture za odvođenja otpadnih voda, laboratorijsku analizu, obračun i naplatu utrošene vode, registraciju potrošača i druge administrativne funkcije. Aktuelno, hidrotehničku infrastrukturu čini snabdijevanje naselja vodom - vodovod, sakupljanje i odvođenje fekalnih otpadnih voda, fekalna kanalizacija, odvođenje površinskih voda od padavina-kišna kanalizacija i vodotoci u naselju. J.P. "Komunalac" Glamoč ima 15 zaposlenih, organiziranih u različitim odjeljenjima. Tehnička opremljenost i stanje mehanizacije ovog preduzeća je na izuzetno niskom nivou i preduzeće nije u mogućnosti da samostalno održava ispravnost vodovodnih instalacija koje su u prilično lošem stanju zbog dotrajalosti. Preduzeće već 20 godina posluje negativno zbog relativno malog broja potrošača,

velikih troškova pružanja usluga (električna energija, gorivo, repromaterijal i sl.) i čestih kvarova na vodovodnoj mreži.

Zbog gore navedenog JP „Komunalac“ Glamoč je pod stečajem od kraja 2022. godine. U planu je osnivanje novog preduzeća koje će se baviti komunalnim djelatnostima u što skorijem roku.

2.7.2.6. Stanje vatrogastva u opštini

Opština Glamoč osnovni je nosilac organizovanja i provođenja zaštite od požara i vatrogastva na području opštine. Za obavljanje tih poslova u Službi za civilnu zaštitu i vatrogastvo osnovana je organizacijska jedinica opšte namjene Odjeljenje za zaštitu od požara. Nakon izvršene nabavke specijalizovanog vatrogasnog vozila, 4 zaposlenika Opštine upućena su na obuku i polaganje ispita iz vatrogastva. Oni će, do formiranja profesionalne vatrogasne jedinice, obavljati poslove vatrogasne djelatnosti. Nakon formiranja profesionalne vatrogasne jedinice, istu će biti potrebno proglasiti Službom za zaštitu i spašavanje od požara, opremiti adekvatnom vatrogasnom opremom i obučiti kako bi bila sposobna samostalno odgovoriti na sve izazove koji budu stavljen pred nju.

Ranije je formirano i UG „Dobrovoljno vatrogasno društvo Glamoč“ koje ima 5-6 certificiranih vatrogasaca, ali ne posjeduje nikakvo vatrogasno vozilo ni opremu, niti ima ovlaštenja za obavljanje vatrogasnih poslova.

Tabela 7: Vatrogasna i ostala vozila dostupna za gašenje požara na području opštine Glamoč.

Vrsta vozila	Marka vozila	Godina proizvodnje	Vlasnik
Specijalizovano vatrogasno vozilo sa cisternom zapremine 2800 l	Teretno vozilo Volvo	2008.	Opština Glamoč
Vozilo sa cisternom zapremine 5000 l i pumpom za punjenje	Teretno vozilo Iveco	2002.	Opština Glamoč
Vozilo sa cisternom zapremine 7000 l	Teretno vozilo Man	2007.	JP „Komunalac“ d.o.o. Glamoč

U slučaju požara na području opštine Glamoč, u zavisnosti od njegovog obima, na raspolaganju su cisterne za gašenje požara Opštine Glamoč, JP „Komunalac“ d.o.o. Glamoč, a po ukazanoj potrebi i vatrogasnih jedinica susjednih opština.

Pored navedenih vatrogasnih snaga postoji mogućnost angažovanja, po posebnim procedurama, snaga i sredstava Štaba civilne zaštite Kantona 10, Federalnog štaba civilne zaštite i Oružanih snaga Bosne i Hercegovine.

Veliki požari u opštini Glamoč do sada su se pojavljivali uglavnom kao posljedica prirodne nesreće-suše ili tehničko-tehnoloških nesreća izazvanih određenim akcidentnim situacijama s opasnim materijama vezano za građevinske i tehnološke nedostatke i instalacije, kao i za nestručan i nemaran

odnos ljudi. Prema podacima o dosadašnjim požarima najugroženija područja su šumski kompleksi Golije, Šatora, Slovinja i Vitoroga, te planinski pašnjaci koji se prostiru iznad seoskih naselja na rubu Glamočkog polja. Ovi požari veoma često ugrožavaju i sama seoska naselja posebno ona u koja se vratio određeni broj stanovnika. Na gašenju požara bile su angažovane Jedinica opšte namjene Odjeljenje za zaštitu od požara Opštine Glamoč, JP „Komunalac“ d.o.o. Glamoč, pripadnici Službe za zaštitu od požara RJ Šumarija Glamoč, a u nekoliko slučajeva pomagali su i službenici Policijske stanice Glamoč. U pojedinim slučajevima bilo je angažovano i vatrogasno vozilo Vatrogasne jedinice iz Livna.

2.8. SWOT analiza

SNAGE	SLABOSTI
<p>Položaj, prirodni resursi, okoliš i infrastruktura</p> <ul style="list-style-type: none"> - Povoljni uslovi za razvoj stočarstva i pčelarstva - Velike površine poljoprivrednog zemljišta - Dobra osnova i tradicija u drvo – prerađivačkoj industriji - Dobre osnove za razvoj mljekarstva - Povoljni uslovi za specifične oblike turizma (<i>lovni, sportski, kulturni</i>) - Nezagađen okoliš - Područje bogato ljekobiljem i šumskim plodovima <p>Gospodarstvo</p> <ul style="list-style-type: none"> - Prepoznat mogući brend glamočkog krompira <p>Stanovništvo i društvene djelatnosti</p> <ul style="list-style-type: none"> - Poznate tri gradske manifestacije (<i>Dani glamočkog krumpira, Glamočko ljeto i Rok festival</i>) - Glamočko kolo na UNESCOvoj listi zaštićene nematerijalne kulturne baštine - Bogatstvo kulturnog i historijskog nasljeđa - Brojno iseljeništvo (<i>spona sa turizmom</i>) - Potencijalni vjetroparkovi 	<p>Položaj, prirodni resursi, okoliš i infrastruktura</p> <ul style="list-style-type: none"> - Loša lokalna putna infrastruktura koja povezuje sela - Plavljenje dijela poljoprivrednog zemljišta u proljeće i jesen - Nedostatak vode u ljetnjem periodu - Loš efekat privatizacije - Nerazvijena mreža poljskih puteva <p>Gospodarstvo</p> <ul style="list-style-type: none"> - Neorganizovanost poljoprivrednih proizvođača - Nepostojanje organizovanog otkupa i prerade poljoprivrednog proizvoda - Nedostatak privrednih investicija - Nepostojanje finalizacije u drvnoprerađivačkom sektoru - Nedovoljna pokrivenost stanovništva komunalnim uslugama (<i>vodovod, prečistač, prikupljanje otpada...</i>) - Nerazvijen nevladin sektor (<i>nevladine organizacije nisu aktivne...</i>) - Depopulacija i negativan prirodni priraštaj - Nepovoljna starosna struktura stanovništva - Još uvijek neobnovljeni stambeni objekti (<i>stvara loš imidž općine...</i>) - Odlazak radno i seksualno produktivnog stanovništva <p>Upravljanje razvojem</p> <ul style="list-style-type: none"> - Mjesne zajednice nisu aktivne - Neusklađenost obrazovne politike s potrebama tržišta rada - Nema instrumenata podrške privatnom sektoru - Nesređeni imovinsko-pravni odnosi - Nedostatak obrazovnog kadra - Opština nema primarnu ulogu u upravljanju poljoprivrednim zemljištem (<i>zakonska regulativa</i>)

PRILIKE	PRIJETNJE
<p>Položaj, prirodni resursi, okoliš i infrastruktura</p> <ul style="list-style-type: none"> - Značajne investicije u najavi - auto put Banjaluka-Mliništa-Split - Pojačan interes za ulaganja u obnovljive izvore energije <p>Gospodarstvo</p> <ul style="list-style-type: none"> - Dostupnost IPA i drugih donatorskih programa (<i>Eu4Agri, EU4Energy, EU4Competitiveness...</i>) - Dostupnost fondova s viših razina vlasti (<i>kantonalne, federalne i državne institucije</i>) - Rast potražnje za specifičnim vrstama turizma (<i>ciklo, aktivni, ruralni, lovni</i>) - Rastući trend potražnje za zdravom hranom <p>Stanovništvo i društvene djelatnosti</p> <ul style="list-style-type: none"> - Potražnja za autentičnim i mirnim sadržajem <p>Upravljanje razvojem</p> <ul style="list-style-type: none"> - Prekogranična i međuopćinska suradnja - Regionalna saradnja u upravljanju otpadom - Uspostavljen aktivan dijalog sa kantonalnim nivoom vlasti - Donošenje strateških dokumenata na kantonalnoj i entitetskoj razini (<i>ruralni razvoj, turizam, kultura, obrazovanje, promocija ulaganja...</i>) 	<p>Položaj, prirodni resursi, okoliš i infrastruktura</p> <ul style="list-style-type: none"> - Elementarne nepogode (<i>požari, poplave, potresi</i>) - Dio glamočkog polja podložan poplavama <p>Gospodarstvo</p> <ul style="list-style-type: none"> - Politička nestabilnost u kantonu, Federaciji, BiH i šire - Nepravedan sistem raspodjele sredstava (Federacija-Kanton-Opština) na račun opština <p>Stanovništvo i društvene djelatnosti</p> <ul style="list-style-type: none"> - Pojačan trend iseljavanja stanovništva - Nepovoljna zakonska rješenja na višim nivoima vlasti u kontekstu rješavanja određenih socijalnih, zdravstvenih i drugih pitanja <p>Upravljanje razvojem</p> <ul style="list-style-type: none"> - Neusklađenost zakonske regulative iz oblasti šumarstva sa potrebama lokalne zajednice i evropskom poveljom o pravima lokalne zajednice - Nemaran odnos Kantona prema lokalnim zajednicama - Komplikovan administrativni aparat koji odbija ulagače/investitore

2.9. Presijek potreba na temelju SWOT analize

Pri sagledavanju SWOT analize nije teško zaključiti sve snage i prilike, odnosno slabosti, koje stoje na putu razvoja opštine Glamoč u budućnosti.

Opština Glamoč ima velike površine poljoprivrednog i šumskog zemljišta, kao i odlične uslove za razvoj pčelarstva i stočarstva, te mljekarske proizvodnje. Glamočki krompir je svojevrsan brend, poznat na prostoru cijelog zapadnog Balkana. Sa nadmorskom visinom od preko 900m, te kulturno-istorijskom tradicijom, potencijal za razvoj turizma je ogroman. Takođe, ulaganja u obnovljive izvore energije je sve prisutnije u našoj opštini.

Politička nestabilnost, kao i loš efekat privatizacije, generalno u BiH, koji i danas ostavlja posljedice, nedostatak investicija, kao i nedostatak adekvatnog kadra jeste nešto što predstavlja vidne prepreke pri razvoju opštine Glamoč.

Neosporno se nameće zaključak da opština Glamoč ima zdravu perspektivu za ruralni razvoj. No, nemoguće je ne primjetiti da, koliko ta perspektiva bila u rukama lokalne zajednice, uloga koju imaju Kanton 10 i Federacija BiH, u odnosu prema lokalnoj zajednici, ne čine mnogo za unaprjeđenje iste.

LISTA POTREBA		
(P)	Opis potrebe	Napomena
P1	Potpora start-up poduzećima, obrtima i poljoprivredi	
P2	Potpora pronatalitetne politike	
P3	Potpora komasaciji i arondaciji _okrupnjavanje	
P4	Potpora kapitalnim ulaganjima za OPG i I fazu prerade (oprema)	
P5	Potpora kapitalnim ulaganjima za preradu drveta (oprema)	
P6	Subvencije javnom prijevozu učenika (osnovna i srednja škola) na relaciji centar Općine Glamoč – ruralna naselja-	
P7	Potpora izgradnji moderne tržnice za poljoprivredno-prehrambene proizvode u centru Općine Glamoč	
P8	Potpora organskoj proizvodnji i certifikaciji po ISO standardima	
P9	Potpora zaštiti poljoprivredno-prehrambenih proizvoda oznakama PDO, PGI i TSG	
P10	Sufinanciranje premija osiguranja u poljoprivredi	
P11	Potpora poslovnom povezivanju (klasteri, zadruge, proizvođačke organizacije) u svim segmentima gospodarstva	
P12	Potpora osnaživanju ženskoga poduzetništva	
P13	Potpora promociji prirodnih ljepota u svrhu razvoja turizma (planinarski, zdravstveni, biciklistički i drugi)	
P14	Podizanje kvalitete života u ruralnim područjima:	
	<i>Izgradnja kanalizacijske mreže,</i>	
	<i>Nabava modernije mehanizacija za prikupljanje otpada</i>	
	<i>Iznaći stimulatívne mjere za otvaranje pogona u ruralnim naseljima</i>	
	<i>Održavanje protupožarnih putova u šumskim područjima</i>	
	<i>Podrška otvaranju obrta i tradicionalnih zanata i rukotvorina</i>	
	<i>Promocija kulturno-povijesne baštine i turističkih manifestacija</i>	
	<i>Potpora razvoju ruralnoga turizma (seoski i agrotuizam) – opremanje</i>	

	<i>objekata, promocija, izgradnja smještajnih kapaciteta</i>	
	<i>Promocija tradicionalnih jela i pića</i>	
	<i>Potpora za asfaltiranje neasfaltiranih putova(cca ____ km)</i>	
	<i>Izgradnje vodovodne mreže vodovodne mreže.</i>	
	<i>Postavljanje ulične rasvjete u ruralnim naseljima</i>	
P15	Potpora otvaranju novih radnih mjesta u ruralnim naseljima (stimulativne mjere)	

3. VIZIJA

ruralnog razvoja opštine/općine Glamoč do 2027. godine

Prosperitetno, poželjno mjesto. Mjesto kojem se vraća.

Opština/Općina Glamoč vidi sebe kao opštinu jakog ruralnog karaktera čija turistička ponuda je bazirana na ruralnom razvoju.

Opština Glamoč će biti privlačno i prosperitetno turističko mjesto jer će ljudi željeti posjetiti opštinu i njezine turističke lokacije.

Na temelju istoriskoih, geografskih, kulturoloških referenci, kao i poljoprivrednih proizvoda (naročito Glamočkog krompira) Opština/Općina Glamoč treba biti prepoznatljiva u Bosni i Hercegovini, ali i u širem okruženju.

Glamoč, 30. jun 2023. godine

Načelnik Opštine Glamoč

Nebojša Radivojša

2. Strateški ciljevi ruralnog razvoja opštine

Strateški cilj (SC) 1: Razvijeni poljoprivreda, turizam i prerađivačka industrija bazirana na prirodnim resursima i postojećim prerađivačkim kapacitetima

Strateški cilj (SC) 2: Unapređena opšta kvaliteta života stvaranjem uslova za zadržavanje stanovništva u ruralnim/seoskim područjima, posebno mladih

Strateški cilj (SC) 3: Unaprijeđena kvaliteta komunalne infrastrukture i zaštite okoliša u seoskim područjima

3. Prioriteti i mjere

2. Prioriteti i mjere sa indikatorima

Prioriteti predstavljaju ključna polja i smjerove djelovanja za ostvarenje vizije i strateških ciljeva i kao takvi imaju najveći uticaj na razvoj, odnosno ostvarenje strateških indikatora. Definisani prioriteti su grupisani pod relevantnim strateškim ciljevima (Tabela 8).

Tabela 8. - Prioriteti

STARTEŠKI CILJ 1: Razvijeni poljoprivreda, turizam i prerađivačka industrija bazirana na prirodnim resursima i postojećim prerađivačkim kapacitetima	<ul style="list-style-type: none"> • Prioritet 1.1. – Razvijen ruralni i aktivni turizam • Prioritet 1.2. – Razvijena poljoprivreda i stočarstvo • Prioritet 1.3. – Razvijena prerađivačka industrija
STRATEŠKI CILJ 2 : Unapređena opšta kvaliteta života stvaranjem uslova za zadržavanje stanovništva u ruralnim/seoskim područjima, posebno mladih	<ul style="list-style-type: none"> • Prioritet 2.1. – Unaprijeđena kvaliteta javnih usluga • Prioritet 2.2. – Unaprijeđeni infrastrukturni i kulturološki kapaciteti
STRATEŠKI CILJ 3: Unaprijeđena kvaliteta komunalne infrastrukture i zaštite okoliša u seoskim područjima	<ul style="list-style-type: none"> • Prioritet 3.1. – Unaprijeđena kvaliteta lokalne javne infrastrukture • Prioritet 3.2. – Unaprijeđen sistem zaštite okoliša

Pregled prioriteta i pripadajućih mjera sa indikatorima

Prioriteti za strateški cilj 1, uključujući pripadajuće mjere, prikazani su u Tabeli 9. U sklopu svakog prioriteta definisani su indikatori (krajnjeg) rezultata sa početnim i ciljnim vrijednostima.

Tabela 9. – Prioriteti Strateškog cilja 1 sa indikatorima

Strateški cilj 1 - Razvijeni poljoprivreda, turizam i prerađivačka industrija bazirana na prirodnim resursima i postojećim prerađivačkim kapacitetima	Indikator (krajnjeg) rezultata	Početna vrijednost (2022)	Ciljna vrijednost (2027.)
PRIORITET 1.1. – Razvijen ruralni i aktivni turizam	- Broj registriranih ležajeva	80	150
	- Broj registriranih posjeta	0	150
	- Broj registriranih poslovnih subjekata u turizmu	19	30
PRIPADAJUĆE MJERE ZA REALIZACIJU PRIORITETA			
M.1.1.1. Razvoj turističke infrastrukture M.1.1.2. Podrška razvoju turističkih sadržaja M.1.1.3. Promocija turističke ponude			
PRIORITET 1.2. – Razvijena poljoprivreda i stočarstvo	Broj OPG registriranih kao poslovni subjekti	25	35
	Broj zadruga i klastera	1	4
	Ukupna površina poljoprivrednog zemljišta pod usjevima	5000 ha	6000 ha
	Broj proizvođača koji su povećali stada ovaca za 15%	-	7
PRIPADAJUĆE MJERE ZA REALIZACIJU PRIORITETA			
M.1.2.1. Podrška organiziranju poljoprivrednih proizvođača M.1.2.2. Podrška razvoju ratarstva M.1.2.3. Podrška razvoju stočarstva M.1.2.4. Podrška razvoju pčelarstva			
PRIORITET 1.3. – Razvijena prerađivačka industrije	Broj poslovnih subjekata	48	60
	Porezni prihodi u opštini po glavi stanovnika	85 KM	130 KM
	Broj obrta	82	95
PRIPADAJUĆE MJERE ZA REALIZACIJU PRIORITETA			
M.1.3.1. Podrška razvoju malog biznisa i obrta u ruralnim područjima M.1.3.2. Promocija i privlačenje novih ulaganja u ruralna područja			

Prioriteti za Strateški cilj 2 sa pripadajućim mjerama prikazani su u Tabeli 10. U sklopu svakog prioriteta definisani su indikatori (krajnjeg) rezultata sa početnim i ciljnim vrijednostima.

Tabela 10. - Prioriteti za Strateški cilj 2 sa pripadajućim mjerama

Strateški cilj (SC) 2: Unapređena opšta kvaliteta života stvaranjem uslova za zadržavanje stanovništva u ruralnim/seoskim područjima, posebno mladih	Indikator (krajnjeg) rezultata	Početna vrijednost (2022.)	Ciljna vrijednost (2027.)
PRIORITET 2.1. – Unaprijeđena kvaliteta javnih usluga	Broj stanovnika obuhvaćen zdravstvenom zaštitom	2500	3000
	Broj obavljenih usluga/aktivnosti iz sfere socijalne zaštite godišnje	0	2
	Broj domaćinstava	1802	2002
	Broj podržanih i uspješno implementiranih projekata nevladinih organizacija godišnje	10	15
PRIPADAJUĆE MJERE ZA REALIZACIJU PRIORITETA			
M.2.1.1. Organizacija zdravstvene zaštite na cijelom prostoru opštine M.2.1.2. Pобоljšanje uvjeta za pružanje socijalne zaštite M.2.1.3. Jačanje i unaprjeđenje kapaciteta opštine i NVO sektora			
PRIORITET 2.2. – Unaprijeđeni infrastrukturni i kulturološki kapaciteti	Broj asfaltiranih puteva do seoskih naselja	2	4
	Broj obnovljenih privrednih objekata	1	4
	Broj posjetilaca kulturnih manifestacija	2400	5000
PRIPADAJUĆE MJERE ZA REALIZACIJU PRIORITETA			
M.2.2.1. Sprovođenje infrastrukturnih projekata u ruralnim područjima M.2.2.2. Podrška razvoju kulture			

Prioriteti za Strateški cilj 3 sa pripadajućim mjerama prikazani su u Tabeli 11. U sklopu svakog prioriteta definisani su indikatori (krajnjeg) rezultata sa početnim i ciljnim vrijednostima.

Tabela 11. - Prioriteti za strateški cilj 3 sa pripadajućim mjerama

Strateški cilj (SC) 3: Unaprijeđena kvaliteta komunalne infrastrukture i zaštite okoliša	Indikator (krajnjeg) rezultata	Početna vrijednost (2018.)	Ciljna vrijednost (2027.)
PRIORITET 3.1. – Unaprijeđena kvaliteta lokalne javne infrastrukture	- Broj priključaka na kanalizacijsku mrežu	399	450
	- Postotak vodovodne mreže spremne za investiranje	70%	80%
	- Postotak asfaltiranih lokalnih nekategoriziranih cesta	27,04%	35%
PRIPADAJUĆE MJERE ZA REALIZACIJU PRIORITETA			
M.3.1.1. Poboljšanje kvaliteta vodosnabdjevanja i upravljanja otpadnim vodama			
M.3.1.3. Uređenje i održavanje putne i tehničke infrastrukture			
PRIORITET 3.2. – Unaprijeđen sistem zaštite okoliša	Udio prikupljenog otpada od ukupne procjenjene količine otpada	30%	60%
	Godišnja izdvajanja iz budžeta za grijanje i rasvjetu	74.676	60.000
	Procjenjena količina otpada na divljim deponijama u tonama	1010 t	100 t
PRIPADAJUĆE MJERE ZA REALIZACIJU PRIORITETA			
M.3.2.1. Upravljanje čvrstim otpadom			
M.3.2.2. Energetska učinkovitost			

4. Ključni strateški projekti

Strateški projekti su intervencije od najvećeg značaja i trebaju imati višestruki efekat a njihova implementacija je osnov za pokretanje drugih projekata. Opština Glamoč je identificirala tri ključna strateška projekta.

1. Zaštita geografska porijekla glamočkog krompira

Kratki opis projekta:

Glamočki krompir sam po sebi predstavlja brend BiH. Nadmorska visina, rastresito i blago rastresito zemljište čine da krompir ovog podneblja ima sve karakteristike vrhunskog krompira: od oblika, težine, visokog sadržaja suhe materije, kao mogućnosti čuvanja tokom cijele zime i ranog proljeća. Obzirom da se do sada nije posvetila pažnja zaštiti i brendiranju krompira, Opština Glamoč bi putem ovog projekta bi zajedno sa proizvođačima sa područja opštine pokrenula ovaj proces. Prva faza projekta bi se odnosila na formiranje Udruženja proizvođača krompira, koje bi svojim radom i zalaganjem preuzelo inicijativu vezanu za projekat certifikacije i zaštite Glamočkog krompira. Sama procedura traje 2-3 godine pri ovlaštenoj Agenciji za certifikaciju koja donosi zvaničnu odluku o zaštiti i brendiranju. Po okončanju ove procedure, svi proizvođači sa područja opštine bi se pri registraciji kod Udruženja proizvođača krompira mogli učlaniti i na taj način osigurati zaštitu vlastitih proizvoda. Kriteriji za registraciju i zaštitu vlastitih proizvoda bi se usuglasili sa Agencijom i unutar samog Udruženja. Sam proces registracije i osnivanja udruženja pri samoj opštini bi bio osiguran od strane Opštine Glamoč, a proces zaštite i brendiranja bi izvršilo Udruženje. Takođe, svi članovi udruženja i zainteresirani bi bili u obavezi da plaćaju određenu godišnju članarinu kojom bi se omogućavalo godišnje“obnavljanje“ certifikata pri Agenciji.

Ovaj ključni strateški projekat je direktno vezan za strateški cilj br. 1. „Razvijeni poljoprivreda, turizam i prerađivačka industrija bazirana na prirodnim resursima i postojećim prerađivačkim kapacitetima“.

Očekivani razvojni efekt:

Žaštitom i brendiranjem krompira dobili bi bolji status glamočkog krompira. Isti bi bio zaštićen na tržištu BiH, a i šire (EU). Takođe, lakši bi bio plasman proizvoda, kao i cijena samog krompira-sve ovo bi doprinijelo ruralnom razvoju opštine Glamoč.

Indikativni finansijski okvir za realizaciju:

Procijenjena vrijednost: 10.000,00 KM

(Izvor; Opština Glamoč – 7.000,00 KM i članovi Udruženja proizvođača – 3.000,00 KM)

2. Upis “Glamočkog kola” u preliminarnu otvorenu listu nematerijalnog kulturnog naslijeđa/baštine FBiH

Kratak opis projekta

Glamočko kolo je igra bez muzičke pratnje. U kolu nema ni pjesme, ni melodije. Ono govori pokretom, izrazom lica, struganjem opanka po podu, zveketom nakita, duhom igrača. Po načinu igranja, kolo je izraz snažnog gorštačkog duha, njegove snage, duhovnosti i mašte. Igra sadrži dosta promjena u pokretu igrača, u figurama, u komandama koje izgovara kolovođa. Do Drugog svjetskog rata, kolo se igralo mahom po selima glamočkog kraja, a od pedesetih godina igra se u izvornom obliku jedino u KUD “Budućnost”, gdje se generacijski održavalo i čuvalo od zaborava, kao autentična baština ovog kraja. Gore izloženo dovoljno svjedoči o kulturnom i duhovnom značaju Glamočkog kola ne samo za Glamoč, već i za kulturu BiH, a i Evrope.

Ovaj ključni strateški projekat je direktno vezan za Strateški cilj br. 2. “Unapređena opšta kvaliteta života stvaranjem uslova za zadržavanje stanovništva u ruralnim/seoskim područjima, posebno mladih”.

Očekivani razvojni efekat

Upisom „Glamočkog kola“ u Preliminarnu otvorenu listu nematerijalnog kulturnog naslijeđa/baštine FBiH postiglo bi se da lokalna zajednica bude prepoznatljiva kako na regionalnom tako i na međunarodnom nivou, a sve u cilju očuvanja, zaštite i popularizacije kulturno-istorijskih vrijednosti glamočkog kraja, što predstavlja potencijalno ekonomski lako iskoristivo kulturno dobro u smislu turističke atrakcije, a samim tim i održivog razvoja. Ovo bi doprinijelo ruralnom razvoju opštine Glamoč.

Indikativni finansijski okvir za realizaciju

Procijenjena vrijednost: 10.000,00 KM

(Izvor; Opština Glamoč – 7.000,00 KM i KUD “Budućnost” Glamoč – 3.000,00 KM)

3. Donošenje administrativnih i planskih mjera za razvoj ruralnog turizma u opštini Glamoč

Kratki opis projekta:

Iako veoma bogat prirodnim i kulturnim bogatstvima, Glamoč se zahvaljujući svom geografskom položaju nalazi na margini turističkih dešavanja iako raspolaže kvalitetnim i zanimljivim bogatstvima koja bi zasigurno privukla mnogo turista. Ovim projektom bi se od strane Opštine donijele odluke i razvojni planovi koji bi ponudili rješenja za jačanje ruralnog turizma i uspostavljanje turističke ponude unutar opštine (definisale bi se poticajne mjere za turističke poduzetnike, pojednostavile procedure za ishodovanje različitih dozvola, razvile mjere za poboljšanje infrastrukture u okviru turističkih

atraktivnih lokacija, pripremila projektna dokumentacija za potencijalne investitore, pripremio turistički vodič I sl.). Ovaj projekat korespondira sa projektom brendiranja Glamočkog krompira, jer se cjelokupna turistička priča u Glamoču treba vezati za agroturizam i Opština bi u tom dijelu iskoristila svoje kapacitete kroz promociju i pružanje podrške u unaprjeđenju i gradnji turističke infrastrukture.

Ovaj ključni strateški projekat je direktno vezan za strateški cilj br. 1. „Razvijeni poljoprivreda, turizam i prerađivačka industrija bazirana na prirodnim resursima i postojećim prerađivačkim kapacitetima“.

Očekivani razvojni efekt:

Ovim projektom bi se pokrenula cijela priča vezana za promociju ruralnog turizma u opštini Glamoč, setom mjera I razvojnih planova Opština Glamoč bi svojim sugrađanima olakšala i podržala ih u okviru turističkih djelatnosti.

Indikativni finansijski okvir:

30.000,00 KM.

5. Opis unutrašnje i međusobne usklađenosti strateškog dokumenta

4.

Strategija poljoprivrede i ruralnog razvoja Federacije BiH (2021-2027)	
<p>Strateški cilj 1: Podrška (poticanje) pametnog, otpornog i diverzificiranog sektora poljoprivrede sa garantovanom povećanom sigurnošću snabdjevenosti hranom</p>	<p>Strateški cilj 1. Razvijeni poljoprivreda, turizam i prerađivačka industrija bazirana na prirodnim resursima i postojećim prerađivačkim kapacitetima</p> <ul style="list-style-type: none"> • Prioritet 1.1. – Razvijeni ruralni i aktivni turizam <ul style="list-style-type: none"> - Strateško usmjerenje višeg nivoa vlasti • Prioritet 1.2. – Razvijena poljoprivreda i stočarstvo <ul style="list-style-type: none"> - Strateško usmjerenje višeg nivoa vlasti • Prioritet 1.3. – Razvijena prerađivačka industrije <ul style="list-style-type: none"> - Strateško usmjerenje višeg nivoa vlasti
<p>Strateški cilj 2: Jačanje primjene ekoloških praksi u proizvodnji kojima se prilagođava i ublažava uticaj klimatskih promjena</p>	<p>Strateški cilj 3: Unaprijeđena kvaliteta komunalne infrastrukture i zaštite okoliša u seoskim područjima</p> <p>Prioritet 3.2. – Unaprjeđen sistem zaštite okoliša</p> <ul style="list-style-type: none"> - Strateško usmjerenje višeg nivoa vlasti

Strateški cilj 3: Jačanje socio-ekonomske strukture (održivog razvoja) ruralnih područja	<p>Strateški cilj 2: : Unapređena opšta kvaliteta života stvaranjem uslova za zadržavanje stanovništva u ruralnim/seoskim područjima, posebno mladih</p> <ul style="list-style-type: none"> • Prioritet 2.1. – Unapređena kvaliteta javnih ustanova <ul style="list-style-type: none"> - <i>Strateško usmjerenje višeg nivoa vlasti</i> • Prioritet 2.2. – Unapređeni infrastrukturni i kulturološki kapaciteti <ul style="list-style-type: none"> - <i>Strateško usmjerenje višeg nivoa vlasti</i>
---	---

6. Okvirni finansijski plan i izvor finansiranja (VFO)

INDIKATIVNI FINANSIJSKI OKVIR					
ZA PERIOD VAŽENJA STRATEŠKOG DOKUMENTA					
Redni broj i oznaka	Struktura	Ukupno	Budžet institucije	Ostali izvori	
				(KM)	Naziv potencijalnog izvora
1. Strateški cilj - Razvijeni poljoprivreda, turizam i prerađivačka industrija...	30,61%	1.225.000,00	410.000,00	915.000,00	
1.1. Prioritet - Razvijeni ruralni i aktivni turizam	7,45%	345.000,00	190.000,00	165.000,00	
1.1.1. Mjera - Razvoj turističke infrastructure u ruralnim područjima	4,73%	200.000,00	100.000,00	100.000,00	Kanton 10, Vlada FBiH, UNDP, USAID
1.1.1.1.1. <i>Ključni strateški projekat - 3. Donošenje administrativnih i planskih mjera za razvoj turizma</i>		30.000,00	30.000,00	0,00	
1.1.2. Mjera - Podrška razvoju turističkih sadržaja	2,36%	100.000,00	40.000,00	60.000,00	Kanton 10, Vlada FBiH, UNDP, EU4AGRI Projekt, USAID
1.1.3. Mjera - Promocija turističke ponude Glamoča	0,35%	15.000,00	10.000,00	5.000,00	Kanton 10, Vlada FBiH, UNDP, EU4AGRI Projekt, USAID
1.2. Prioritet - Razvijeni poljoprivreda i stočarstvo	21,28%	900.000,00	200.000,00	700.000,00	

1.2.1 . Mjera - Podrška organiziranju poljoprivrednih proizvođača	3,31%	140.000,00	40.000,00	100.000,00	Kanton 10, Vlada FBiH, Ambasada Republike Češke u BiH, Britanska ambasada u BiH, USAID, EU4Agri Project
1.2.2. Mjera - Podrška razvoju ratarstva	13,00%	550.000,00	50.000,00	500.000,00	EU4Agri Project, Ambasada Republike Češke u BiH, Britanska ambasada u BiH, USAID, IPA fond
1.2.2.1. <i>Ključni strateški projekt - Zaštita i brendiranje Glamočkog krompira</i>		10.000,00	3.000,00	7.000,00	Udruženje proizvođača Glamočkog krompira
1.2.3. Mjera - Podrška razvoju stočarstva	4,73%	200.000,00	100.000,00	100.000,00	Kanton 10, Vlada FBiH, Norveška ambasada u BiH, FAO, IPA fond
1.2.4. Mjera - Podrška razvoju pčelarstva	0,24%	10.000,00	10.000,00	0,00	
1.3. Prioritet - Razvijena prerađivačka industrija	1,89%	80.000,00	30.000,00	50.000,00	
1.3.1. Mjera - Podrška razvoju malog biznisa i obrta	0,71%	30.000,00	20.000,00	10.000,00	FMRPO, Ambasada Republike Češke u BiH.
1.3.2. Mjera - Promocija i privlačenje novih ulaganja	1,18%	50.000,00	10.000,00	40.000,00	FAO, USAID, UNDP
2. Strateški cilj - Unapređena opšta kvaliteta života stvaranjem uslova za zadržavanje stanovništva u ruralnim/seoskim područjima, posebno mladih	20,92%	895.000,00	352.000,00	543.000,00	
2.1. Prioritet - Unapređena kvaliteta javnih usluga	11,23%	475.000,00	185.000,00	290.000,00	

2.1.1. Mjera - Organizacija zdravstvene zaštite na cijelom prostoru opštine	0,59%	25.000,00	5.000,00	20.000,00	Kanton 10 i Federalno ministarstvo zdravstva
2.1.2. Mjera - Poboljšanje uslova za kvalitetniju socijalnu zaštitu	2,36%	100.000,00	10.000,00	90.000,00	Kanton 10, Federalno ministarstvo rada i socijalne politike, Vlada Republike Srbije
2.1.3. Mjera - Obnova stambenog fonda i uređenje I. gradske zone	5,91%	250.000,00	125.000,00	125.000,00	Kanton 10, Vlada FBiH, MLJPI, Fond za povratak BiH
2.1.4. Mjera - Jačanje i unaprjeđenje kapaciteta opštine i NVO sektora	2,36%	100.000,00	45.000,00	55.000,00	Kanton 10, Švicarska ambasada u BiH, UNDP,
2.2. Prioritet - Unaprjeđeni infrastrukturni i kulturološki kapaciteti	9,69%	420.000,00	167.000,00	253.000,00	
2.2.1. Mjera - Sprovođenje infrastrukturnih projekata u ruralnim područjima	1,42%	60.000,00	60.000,00	0,00	
2.2.2. Mjera - Podrška razvoju kulture	8,27%	350.000,00	100.000,00	250.000,00	Kanton 10, Federalno ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta, međunarodne institucije
2.2.2.2. Ključni strateški projekat 2. Zaštita geografskog porijekla Glamočkog kola		10.000,00	7.000,00	3.000,00	KUD "Budućnost" Glamoč
3. Strateški cilj - Unaprjeđena kvaliteta komunalne infrastrukture i zaštite okoliša	47,75%	2.020.000,00	225.000,00	1.795.000,00	
3.1. Prioritet - Unaprjeđena lokalna javna	20,09%	850.000,00	75.000,00	775.000,00	

infrastruktura					
3.1.1. Mjera - Pобољшanje kvaliteta vodosnabdijevanja i upravljanja otpadnim vodama	5,91%	250.000,00	25.000,00	225.000,00	Kanton 10, Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, međunarodne institucije
3.1.2. Mjera - Uređenje i održavanje putne infrastrukture	14,18%	600.000,00	50.000,00	550.000,00	Kanton 10, međunarodne institucije
3.1.1.1. Ključni strateški projekat - Izrada prostorno-planske dokumentacije			50.000,00	0,00	
3.2. Prioritet - Unaprjeđen sistem zaštite okoliša	27,66%	1.170.000,00	150.000,00	1.020.000,00	

3.2.1. Mjera - Upravljanje čvrstim otpadom	13,00%	550.000,00	150.000,00	400.000,00	Kanton 10, Federalno ministarstvo okoliša i turizma, Fond za zaštitu okoliša FBiH, međunarodne institucije
3.2.2. Mjera - Energetska učinkovitost	14,66%	620.000,00	0,00	620.000,00	Kanton 10, Federalno ministarstvo okoliša i turizma, međunarodne institucije, UNDP
Ukupno iz strateškog dokumenta	99%	4.140.000,00	980.000,00	3.250.000,00	

7. Okvir za provođenje, praćenje, izvještavanje i vrednovanje strateškog dokumenta

Realizacija Strategije ruralnog razvoja je veliki izazov za jedinicu lokalne samouprave. Stepem i kvalitet realizacije strategije, kao zbir svih pojedinačno realizovanih projekata i mjera, jasno će pokazati koliko je jedinica lokalne samouprave koja se treba uspostaviti unutar organa uprave blizu ili daleko od ostvarenja definisanih strateških ciljeva i vizije ruralnog razvoja opštine. Za uspješnu realizaciju Strategije ruralnog razvoja potrebno je prilagoditi postojeće ili uspostaviti nove organizacione strukture i obezbijediti odgovarajuće ljudske kapacitete, te jasno definisati ključni operativni

mehanizam za upravljanje ruralnim razvojem. Zadatak tog mehanizma je svakodnevno staranje o realizaciji strategije, kao cjeline i svakog projekta pojedinačno.

Strategija ruralnog razvoja opštine Glamoč objedinjuje sve sektore koji su u nadležnosti Opštine, kao i sve aktere i zainteresovane strane na koordiniran način. Važno je navesti da je, pored djelotvorne uspostave i funkcioniranja struktura za planiranje razvoja, kao i struktura koje će pratiti provođenje strateških dokumenata, veoma značajno jačanje sveukupne koordinacije unutar opštinske administracije u procesu implementacije Strategije.

Trenutno u Opštini ne postoji organizacijski strukturiran pristup izradi i imlementaciji strategije razvoja niti postoji osoba zadužena za koordinaciju i organizaciju implementacije razvojne strategije, Koordinacija opštinskih službi u implementaciji prethodne strategije je sporadična. S tim u vezi, nužno je uspostaviti i osnažiti djelotvorne opštinske strukture za implementaciju strategije, prilagođene potrebama opštine, te precizirati dužnosti i odgovornosti. Naročito je važno osnažiti kapacitete za pripremu i djelotvornu implementaciju projekata domaćih i međunarodnih donatora sa naglaskom na fondove EU.

Takođe, u pogledu prikupljanja, obrade i ažuriranja podataka za planiranje i praćenje razvoja, Opština ne posjeduje sveobuhvatnu bazu podataka već je samo dio podataka u elektronskoj formi što u narednom periodu predstavlja jedan od prioriteta.

Izgradnju kapaciteta neophodno je izvršiti u sljedećim poljima:

- Upravljanje projektnim ciklusom (PCM)
- Međuopštinska suradnja
- Privatno-javno partnerstvo
- EU i nacionalne nabavke: zakonski i praktični aspekti
- EU IPA financijski aspekti: politika i praksa
- Engleski jezik

U narednim aktivnostima ključni koraci obuhvataju sljedeće:

- Jačanje struktura u opštinskoj administraciji za upravljanje i koordinaciju implementacije kako razvojne Strategije tako i Strategije ruralnog razvoja, te uspostavljanje mehanizma za kontinuirano praćenje, ocjenjivanje i izvještavanje,
- Kontinuirano proaktivno učešće Opštinskog načelnika u operacionalizaciji i implementaciji strategije razvoja putem delagiranja jasnih zadataka odgovornim službama, te redovno dobijanje informacija o napretku Strategije ruralnog razvoja,
- Uspostavljanje i stručno usavršavanje jedinice/tijela za planiranje i praćenje Strategije ruralnog razvoja i priprema projekata za njenu implementaciju uz osiguranje učešća aktera u procesu implementacije, praćenja i izvještavanja, te dorade opisa posla i pojedinačnih odgovornosti uposlenika u opštinskoj administraciji koji bi se bavili implementacijom i ažuriranjem strategije,
- Kontinuirana uključenost i podrška Opštinskog vijeća i Partnerske grupe u implementaciji strategije putem dostavljanja redovnih izvještaja, te usklađivanje opštinskih politika sa prioritetima strategije razvoja,
- Uspostavljanje jedinstvenog sistema i elektronske baze za praćenje i ocjenjivanje napretka razvojne strategije koja će omogućiti sveobuhvatnu analizu podataka o implementaciji projekata.

Stvarni rezultati ruralnog razvoja, koji proizilaze iz implementacije Strategije ruralnog razvoja, mogu biti vidljivi i mjerljivi jedino ukoliko Opština Glamoč, kao najodgovornija za implementaciju Strategije, bude sistematski provodila praćenje i vrednovanje realizacije Strategije.

U donjoj tabeli dat je kratak pregled ključnih uloga i odgovornosti u pogledu koordinacije, implementacije, monitoringa i evaluacije lokalne razvojne strategije:

Pregled aktivnosti i odgovornosti za provođenje, praćenje, izvještavanje i evaluaciju strategije razvoja Opštine Glamoč

Osnovne aktivnosti i odgovornosti za provođenje, praćenje, izvještavanje i evaluaciju strategije razvoja	
Aktivnosti^(*)	Nadležnost (ko?)
Priprema mehanizama i alata za praćenje i izvještavanje o ostvarenju strategije razvoja (uključujući lokalizirane ciljeve održivog razvoja BIH)	Nosilac procesa: Pomoćnik načelnika Službe za privredu, finansije i inspekcijske poslove Učesnici procesa: Pomoćnici načelnika iz drugih službi
Definisanje prioriteta na osnovu strateško-programskih dokumenata za naredni 1+2 planski ciklus	Nosilac procesa: Pomoćnici načelnika službi na čelu sa Načelnikom Učesnici u procesu: ostali službenici
Priprema trogodišnjih i godišnjih planova rada službi, uključujući projekte iz strategije razvoja i vezane redovne aktivnosti	Nosilac procesa: Načelnik Učesnici procesa: Pomoćnici načelnika službi sa ostalim ključnim službenicima
Izrada Trogodišnjeg i Godišnjeg plana rada JLS (za narednu godinu)	Nosilac procesa: Pomoćnici načelnika službi na čelu sa Načelnikom Učesnici procesa: ostali službenici
Uključivanje ključnih strateških projekata i aktivnosti u plan Budžeta (za narednu godinu)	Nosilac procesa: Načelnik Učesnici procesa: Pomoćnici načelnika službi
Usklađivanje godišnjih planova rada službi/odjeljenja i Godišnjeg plana rada JLS sa usvojenim Budžetom (za narednu godinu)	Nosilac procesa: Načelnik Učesnici procesa: Pomoćnici načelnika službi
Usvajanje Godišnjeg plana rada JLS (za narednu godinu)	Nosilac procesa: Načelnik Učesnici procesa: Opštinsko vijeće
Razrada projekata iz Godišnjeg plana rada JLS	Nosilac procesa: Stručni saradnik za pripremu i implementaciju projekata i stručni suradnik za poljoprivredu Učesnici procesa: Ostali službenici
Praćenje i privlačenje eksternih izvora finansiranja projekata	Nosilac procesa: Stručni saradnik za pripremu i implementaciju projekata i stručni suradnik za poljoprivredu Učesnici procesa: Ostali službenici
Praćenje provođenja Godišnjeg plana rada JLS i ostvarenja strateških ciljeva	Nosilac procesa: Pomoćnici načelnika službi Učesnici procesa: Ostali službenici zajedno sa službenicima koji vode poslove finansija
Izrada godišnjih izvještaja o radu službi/odjeljenja	Nosilac procesa: Načelnik Učesnici procesa: Pomoćnici načelnika službi
Uključivanje javnosti/ Partnerske grupe u praćenje provođenja strategije razvoja ^(**)	Nosilac procesa: Stručni saradnik za pripremu i implementaciju projekata i stručni suradnik za poljoprivredu Učesnici procesa: Ostali službenici; Članovi Partnerske grupe
Priprema i razmatranje Izvještaja o razvoju (za prethodnu godinu)	Nosilac procesa: Pomoćnik načelnika Službe za privredu, finansije i inspekcijske poslove Učesnici procesa: Ostali službenici sa Načelnikom

Priprema i razmatranje Godišnjeg izvještaja o radu JLS (za prethodnu godinu)	Nosilac procesa: Načelnik Učesnici procesa: Pomoćnici načelnika službi
Usvajanje i objavljivanje Izvještaja o razvoju (za prethodnu godinu)	Nosilac Inicijator i vlasnik procesa: Načelnik Učesnici procesa: Opštinsko vijeće
Usvajanje i objavljivanje Godišnjeg izvještaja o radu JLS (za prethodnu godinu)	Nosilac procesa: Načelnik Učesnici procesa: Opštinsko vijeće
Ostale važne aktivnosti: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Uspostavljanje i unapređenje međuopštinske saradnje ▪ Pokretanje procesa evaluacije strategije razvoja 	Nosilac procesa: Stručni suradnik za poljoprivredu Učesnici procesa: Ostali službenici

8. Prilozi strateškom dokumentu

8.2. Sažeti prikaz strateških ciljeva, prioriteta

Redni broj i oznaka	NAZIV	INDIKATORI I FINANSIJSKI IZVORI		
1. Strateški cilj	Razvijeni poljoprivreda, turizam i prerađivačka industrija bazirana na prirodnim resursima i postojećim prerađivačkim kapacitetima	Indikatori strateškog cilja	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		- Broj nezaposlenih	437	300
		- Broj zaposlenih	510	660
		- Rang razvijenosti	68	55
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
	410.000,00	915.000,00	1.325.000,00	
1.1. Prioritet	Razvijeni ruralni i aktivni turizam	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		- Broj registriranih noćenja	70	150
		- Broj registriranih posjeta	0	150
		- Broj registriranih poslovnih subjekata u turizmu	19	30
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
	180.000,00	165.000,00	345.000,00	
1.1.1. Mjera	Razvoj turističke infrastrukture u ruralnim	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti

	područjima	- Broj uređenih turističkih lokacija stavljenih u funkciju	0	8
		- Broj izgrađenih planinarskih domova	0	2
		- Dužina uređenih planinarski staza u km	10 km	100 km
		- Dužina obilježenih biciklističkih ruta u km	0 km	100 km
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		100.000,00	100.000,00	200.000,00
1.1.2. Mjera	Podrška razvoju turističkih sadržaja	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		- Broj organiziranih događaja koji imaju turistički karakter	3	5
		- Broj upisanih osoba u registar subjekata u turizmu	0	10
		- Broj polaznika seminara i treninga vezanih za turizam godišnje	0	20
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		40.000,00	60.000,00	100.000,00
1.1.3. Mjera	Promocija turističke ponude Glamoča	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		- Broj promotivnih događaja ili sajмова na kojima se prezentira opština	1	5
		- Broj marketinških kanala za promociju opštine (instagram, youtube, facebook, isl.)	0	3
		- Broj ciljano objavljenih promotivnih članaka ili priča o Glamoču u BiH medijima	15	30
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		10.000,00	5.000,00	15.000,00

1.2. Prioritet	Razvijeni poljoprivreda i stočarstvo	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		- Broj OPG registriranih kao poslovni subjekti	25	35
		- Broj zadruga, udruga i klastera	1	4
		- Ukupna površina obrađenog poljoprivrednog zemljišta	5000 ha	6000 ha
		- Broj proizvođača koji su povećali stado ovaca za 15%	-	7
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		200.000,00	700.000,00	900.000,00
1.2.1. Mjera	Podrška organiziranju poljoprivrednih proizvođača	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		- Broj održanih seminara i edukacija za poljoprivrednike godišnje	1	5
		- Broj poljoprivrednika koji su prošli programe edukacije	0	50
		- Broj poljoprivrednih proizvođača koji godišnje koristi pijacu	0	10
		- Broj proizvođača nositelja zaštićene oznake glamočkog krompira	0	15
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		40.000,00	100.000,00	140.000,00
1.2.2. Mjera	Podrška razvoju ratarstva	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		- Iznos izdvojenih finansijskih sredstava iz budžeta za podršku ratarstvu na godišnjoj razini	0	15.000 KM
		- Broj parcela s proizvodnjom organske hrane	1	30

		- Broj korisnika skladišnih objekata (registrovanih pri Udruženju proizvođača krompira)	8	25
		- Postotak obradive površine	25%	30%
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		50.000,00	500.000,00	550.000,00
		Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
1.2.3. Mjera	Podrška razvoju stočarstva	- Broj proizvođača mlijeka i sira	70	98
		- Količina proizvedenog sira	4t	10t
		- Broj farmi koje se bave proizvodnjom i preradom mlijeka	4	8
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		100.000,00	100.000,00	200.000,00
		Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
1.2.4. Mjera	Podrška razvoju pčelarstva	- Količina proizvedenog meda	7t	15t
		- Broj članova novoosnovanog udruženja pčelara	0	20
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		10.000,00	-	10.000,00
		Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
1.3. Prioritet	Razvijena prerađivačka industrija	- Broj poslovnih subjekata	48	60
		- Porezni prihodi u opštini po glavi stanovnika	85 KM	130 KM
		- Broj obrta	82	95
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		30.000,00	50.000,00	80.000,00
		Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti

1.3.1. Mjera	Podrška razvoju malog biznisa i obrta	- Iznos godišnje financijske podrške za obrtnike	0 KM	5.000,00 KM
		- Broj održanih seminara za obrtnike i MMSP na godišnjem osnovu	0	2
		- Broj polaznika edukacija/seminara za obrtnike i MMSP na godišnjoj razini	0	20
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		20.000,00	10.000,00	30.000,00
		Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
1.3.2. Mjera	Promocija i privlačenje novih ulaganja	- Izrađena studija izvodljivosti za poslovne zone	0	1
		- Broj formalno pokrenutih poslovnih inicijativa za ulaganja/otvaranje poslovnog subjekta	0	5
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		10.000,00	40.000,00	50.000,00

Redni broj i oznaka	NAZIV	INDIKATORI I FINANSIJSKI IZVORI		
		Indikatori strateškog cilja	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
2. Strateški cilj	Unapređena opšta kvaliteta života stvaranjem uslova za zadržavanje stanovništva u ruralnim/seoskim područjima, posebno mladih	- Broj upisanih učenika u osnovnoj školi	251	300
		- Stopa prirodnog priraštaja	-25	-15
		- Udio stanovnika u dobi do 14 godina starosti	13%	15 %
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		345.000,00	540.000,00	885.000,00

2.1. Prioritet	Unaprjeđena kvalitete javnih usluga	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		- Broj stanovnika obuhvaćen zdravstvenom zaštitom	2500	3000
		- Broj obavljenih usluga/aktivnosti iz sfere soc. zaštite godišnje	0	2
		- Broj domaćinstava	1802	2002
		- Broj podržanih i uspješno implementiranih projekata nevladinih organizacija godišnje	10	15
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		185.000,00	290.000,00	475.000,00
2.1.1. Mjera	Organizacija zdravstvene zaštite na cijelom prostoru opštine	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		- Formiran patronažni tim	0	1
		- Formiran mobilni tim	0	1
		- Broj održanih seminara o prevenciji oboljenja godišnje	0	2
		- Broj posjeta specijalista Domu zdravlja sedmično	4	6
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		5.000,00	20.000,00	25.000,00
2.1.2. Mjera	Poboljšanje uslova za kvaliteteniju socijalnu zaštitu	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		- Broj podržanih i realiziranih projekata NVO u domenu socijalne brige	0	15
		- Iznos sredstava obezbjeđenih iz budžeta za podršku socijalno najugroženijih godišnje	15.000,00 KM	25.000,00 KM

		- Uspostavljena i opremljena sigurna kuća	0	2
		- Broj sudionika ranjivih kategorija na seminarima/savjetovanjima	0	20
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		10.000,00	90.000,00	100.000,00
2.1.3. Mjera	Obnova stambenog fonda i uređenje l. gradske zone	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		- Broj obnovljenih objekata	0	5
		- Broj obnovljenih stambenih jedinica	0	20
		- Dužina uređenog trotoara	0	2000 m
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		185.000,00	125.000,00	310.000,00
2.1.4. Mjera	Jačanje i unaprjeđenje kapaciteta opštine i NVO sektora	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		- Rekonstruisan objekat Opštine Glamoč	0	1
		- Izrađena oficijelna web stranica Opštine Glamoč	0	1
		- Broj organiziranih tribina/sastanaka između NVO sektora i opštine	0	2
		- Broj dodjeljenih stipendija za deficitarna zanimanja	0	40
		- Visina sredstava za podršku NVO na godišnjoj razini	15.884,00 KM	22.000,00 KM
		- Broj djece na godišnjoj razini koja na korištenje imaju igrališta	250	350
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)

		45.000,00	55.000,00	100.000,00
2.2. Prioritet	Unaprjeđeni infrastrukturni i kulturološki kapaciteti	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		- % opremljenosti školskih i predškolske ustanova/e	50%	75%
		- Broj organiziranih sportskih događaja	2	4
		- Broj aktivnih sportskih klubova na godišnjem nivou	1	4
		- Broj posjetilaca kulturnih manifestacija	2400	5000
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		160.000,00	250.000,00	410.000,00
2.2.1. Mjera	Sprovođenje infrastrukturnih projekata u ruralnim područjima	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		- Broj djece koja koriste usluge vrtića	34	50
		- Broj učenika osnovnog obrazovanja	238	250
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		60.000,00	0	60.000,00
2.2.2. Mjera	Podrška razvoju kulture	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		- Broj obnovljenih i izgrađenih sportskih objekata	1	2
		- Broj spremnih lokacija za izgradnju sportskih terena (gotova projektno-tehn. dokumentacija)	0	7
		- Pripremljena dokumentacija za izgradnju planinarskog doma	0	1
		- Broj održanih kulturnih manifestacija godišnje	3	5
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		100.000,00	250.000,00	350.000,00

Redni broj i oznaka	NAZIV	INDIKATORI I FINANSIJSKI IZVORI		
3. Strateški cilj	Unaprijeđenje kvaliteta komunalne infrastrukture i zaštite okoliša	Indikatori strateškog cilja	Polazne vrijednosti indikatora*	Ciljne vrijednosti indikatora**
		- Udio stanovništva koji ima pristup pitkoj vodi	46%	66%
		- Udio stanovništva koje je pokriveno organiziranim prikupljanjem otpada	30%	60 %
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		225.000,00	1.795.000,00	2.020.00000
3.1. Prioritet	Unaprijeđena lokalna javna infrastruktura	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		- Broj priključaka na kanalizacijsku mrežu	399	450
		- Postotak vodovodne mreže spremne za investiranje	70	80
		- Postotak naselja sa uređenom putnom infrastrukturom	27,04%	35 %
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		75.000	775.000	850.000
3.1.1. Mjera	Poboljšanje kvaliteta vodosnabdjevanja i upravljanja otpadnim vodama	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		- Izrađen elaborat o održivosti sistema vodosnabdjevanja	0	1
		- Urađena studija izvodljivosti	0	1
		- Dužina kilometara kanalizacione mreže	1000 m	5000 m
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		25.000,00	225.000,00	250.000,00

3.1.2. Mjera	Uređenje i održavanje putne i tehničke infrastrukture	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		- Broj postavljenih znakova i označenih pješačkih prelaza	20	50
		- Broj lociranih i izgrađenih autobuskih stajališta	0	3
		- Dužina asfaltiranih lok. nekategorisanih puteva u KM	32 km	50km
		- Broj elektrificiranih naselja	0	23
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		50.000,00	550.000.000	600.000,00
3.2. Prioritet	Unaprjeden sistem zaštite okoliša	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		- Pokrivenost opštine odvozom komunalnog otpada	30%	60%
		- Godišnja izdvajanja iz budžeta za grijanje i rasvjetu	74.676 KM	60.000 KM
		- Količina otpada na divljim deponijama	1010t	100t
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		150.000,00	1.020.000,00	1.170.000,00
3.2.1. Mjera	Upravljanje čvrstim otpadom	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		- Izrađen Plan upravljanja otpadom	0	1
		- Broj nabavljenih kamiona za odvoz komunalnog otpada	0	1
		- Broj postavljenih kontejnera	0	25
		- Broj održanih događaja za podizanje svijesti stanovništva o zaštiti okoliša godišnje	0	3

		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		150.000,00	450.000,00	600.000,00
3.2.2. Mjera	Energetska učinkovitost	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		- Broj postavljenih led lampi	50	150
		- Broj energetski obnovljenih objekata	0	4
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		-	620.000,00	620.000,00

8.3. Detaljan pregled mjera

Strateški cilj 1 - Razvijeni poljoprivreda, turizam i prerađivačka industrija bazirana na prirodnim resursima i postojećim prerađivačkim kapacitetima

Veza sa strateškim ciljem	1. Razvijeni poljoprivreda, turizam i prerađivačka industrija bazirana na prirodnim resursima i postojećim prerađivačkim kapacitetima	
Prioritet	1.1. Razvijen ruralni i aktivni turizam	
Naziv mjere	1.1.1. Razvoj turističke infrastrukture	
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Opština Glamoč ima ogromne potencijale za razvoj turizma vezanog za prirodu, odnosno aktivnog turizma. Prirodni potencijali još uvijek nisu dovoljno iskorišteni. Također, postoje i određene lokacije (sportsko-rekreaciona zona Busija i Hrast, Kruge, tvrđava Tabija) koje predstavljaju mogućnost za razvoj i privlačenje posjetitelja i turista ali čiji kapaciteti nisu iskorišteni. Čak i ako uzmemo u obzir posljedice pandemije COVID-19 koja je u 2020. godini pogodila cijeli svijet, predviđanja su da će ovakav vid turizma biti sve traženiji. U tom pogledu je potrebno razvijati turističku infrastrukturu koja bi privukla dolazak turista i posjetitelja a koji će potom zahtijevati i druge sadržaje.</p> <p>Okvirna područja djelovanja u sklopu mjere:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mapiranje turističkih potencijala i uspostavljanje turističke signalizacije • Izgradnja Glamočke etno kuće • Uređenje (revitalizacija) izletišta Busija i Homar • Sređivanje brane/plaže na jezeru Zmajevac • Uređenje vikend naselja Ćirići-Brusnice • Izgradnja planinarskih domova (dvije lokacije) • Uređenje i označavanje staza na ruti Via Dinarica 	
Ključni strateški projekti	Donošenje administrativnih i planskih mjera za razvoj turizma u opštini Glamoč	<p>Očekivani krajnji rezultat projekta</p> <ul style="list-style-type: none"> - Do kraja 2023. mapirani svi turistički potencijali opštine Glamoč - Izrađen Turistički vodič opštine Glamoč do kraja 2024.

		godine - Uspostavljena turistička signalizacija na području opštine do kraja 2024. godine	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Broj uređenih turističkih lokacija stavljenih u funkciju - Broj izgrađenih planinarskih domova - Dužina uređenih planinarski staza u km - Dužina obilježenih biciklističkih ruta u km	- 0 - 0 - 10 km - 0 km	- 8 - 2 - 100 km - 100 km
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvoj turističke infrastrukture je pretpostavka za razvoj turističkih sadržaja i privlačenje posjetitelja i turista. Razvoj i uređenje potrebne infrastrukture doprinijet će razvoju malog biznisa i integracije poljoprivrede i turizma, te će biti motiv zainteresiranim stranama da pokrenu vlastite poslovne inicijative u sektoru turizma.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 200.000,00 Izvor: Opština Glamoč: 100.000 KM Eksterni izvori: 100.000 KM		
Period implementacije mjere	2024-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Opština Glamoč		
Nosioci mjere	Služba za stambeno komunalne poslove, obnovu i razvoj, geodetske, imovinsko pravne poslove i katastar nekretnina		
Ciljne grupe	Mladi, OPGovi, planinari, turisti koji vole prirodu,		

Veza sa strateškim ciljem	1. RAZVIJENI POLJOPRIVREDA, TURIZAM I PRERAĐIVAČKA INDUSTRIJA BAZIRANA NA PRIRODNIM RESURSIMA I POSTOJEĆIM PRERAĐIVAČKIM KAPACITETIMA
Prioritet	1.1. Razvijen ruralni i aktivni turizam
Naziv mjere	1.1.2. Podrška razvoju turističkih sadržaja
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Ova se mjera odnosi na podizanje i jačanje kapaciteta javne uprave da upravlja razvojem turizma i promocijom turističke ponude opštine Glamoč, naročito turizma vezanog za rurale krajeve. Također, paralelno sa razvojem turističke infrastrukture treba se raditi i na razvoju novih sadržaja koji će se nuditi turistima i posjetiteljima, kao što su određeni događaji, usluge i proizvodi i sl., a koji će omogućiti uključivanje lokalnih sudionika u turizmu. U isto je vrijeme potrebno raditi na jačanju kapaciteta dionika da razumiju potrebe turizma i omogućiti im da prepoznaju poslovnu priliku u turizmu, te da su spremni integrirati se u lanac vrijednosti.</p> <p>Okvirna područja djelovanja u sklopu mjere:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Formiranje sektora za turizam u okviru Opštine Glamoč, • Izrada registra subjekata u turizmu, • Organizacija seminara i treninga u turizmu, • Organizacija manifestacija i događaja kao što su Dani Opštine Glamoč, Dani krompira – Krompirijada, Rok fest „Busija“ i dr.
Ključni strateški projekti	-

		-	
	Indikatori (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
Indikatori za praćenje rezultata mjere	<ul style="list-style-type: none"> - Broj organiziranih događaja - Broj upisanih osoba u registar subjekata iz oblasti turizma - Broj polaznika seminara i treninga vezanih za turizam godišnje 	<ul style="list-style-type: none"> - 3 - 0 - 0 	<ul style="list-style-type: none"> - 5 - 10 - 20
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Izgradnja kapaciteta u javnom sektoru za podršku razvoju turizma, podrška organizaciji događaja i sadržaja, te u isto vrijeme rad s krajnjim korisnicima utičaće na prepoznatljivost opštine Glamoč te će doprinijet novim poslovnim mogućnostima stanovništvu.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 100.000,00 KM Izvor: Opština Glamoč: 40.000,00 Eksterni izvori: 60.000,00		
Period implementacije mjere	2023-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Opština Glamoč		
Nosioci mjere	Kancelarija načelnika		
Ciljne grupe	Mladi, OPGovi, planinari, turisti koji vole prirodu		

Veza sa strateškim ciljem	1. RAZVIJENI POLJOPRIVREDA, TURIZAM I PRERAĐIVAČKA INDUSTRIJA BAZIRANA NA PRIRODNIM RESURSIMA I POSTOJEĆIM PRERAĐIVAČKIM KAPACITETIMA		
Prioritet	1.1. Razvijen ruralni i aktivni turizam		
Naziv mjere	1.1.3. Promocija turističke ponude opštine Glamoč		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Promocija turizma je ključna u kreiranju percepcije neke destinacije odnosno nekog turističkog sadržaja. Paralelno sa provedbom drugih mjera kao što su razvoj infrastrukture i jačanje kapaciteta te razvoj turističkih sadržaja potrebno je raditi i na aktivnoj promociji opštine i turističkih potencijala opštine kako bi se potencijalnim turistima i posjetiteljima približio Glamoč i doživljaj Glamoča, te ih motiviralo na posjetu Glamoču.</p> <p>Okvirna područja djelovanja u sklopu mjere:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Izrada promotivnog materijala opštine Glamoč kao što su vodiči i mape • Sudjelovanje opštine na vanjskim manifestacijama i sajmovima • Promocija opštine kroz društvene mreže • Snimanje promotivnog video materijala (kratki klipovi i fotografije) • Organizacija promotivnih posjeta novinara, blogera i agencija u opštinu Glamoč 		
Ključni strateški projekti	-	Očekivani krajnji rezultat projekta	
		-	
	Indikatori (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
Indikatori za praćenje rezultata mjere	<ul style="list-style-type: none"> - Broj događaja ili sajmova na kojima se prezentira opština - Broj marketinških kanala za promociju opštine (instagram, youtube, facebook, isl.) 	<ul style="list-style-type: none"> - 1 - 0 - 15 	<ul style="list-style-type: none"> - 5 - 3 - 30

	- Broj ciljano objavljenih promotivnih članaka ili priča o Glamoču u BiH medijima		
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Promocija turističke ponude doprinijeće pozitivnoj percepciji opštine Glamoč i omogućit će privlačenje turista i posjetitelja u opštinu te samim tim će stvoriti pretpostavke da se stanovništvo motivira za bavljenje turizmom kao osnovnom ili dopunskom djelatnošću.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 15.000,00 Izvor: Budžet Opštine Glamoč 10.000 Eksterni izvori: 5.000		
Period implementacije mjere	2024-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Opština Glamoč		
Nosioci mjere	Kancelarija načelnika		
Ciljne grupe	Mladi, OPGovi, planinari, turisti koji vole prirodu		

Veza sa strateškim ciljem	1. RAZVIJENI POLJOPRIVREDA, TURIZAM I PRERAĐIVAČKA INDUSTRIJA BAZIRANA NA PRIRODNIM RESURSIMA I POSTOJEĆIM PRERAĐIVAČKIM KAPACITETIMA		
Prioritet	1.2. Razvijeni poljoprivreda i stočarstvo		
Naziv mjere	1.2.1. Podrška organizovanju poljoprivrednih proizvođača		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Poljoprivreda je egzistencijalna djelatnost stanovništva Glamoča. Opština Glamoč posjeduje velike potencijale i resurse za razvoj poljoprivrede. U isto vrijeme poljoprivredna proizvodnja nije na razini na kojoj može biti. Jedna od ključih slabosti je svakako neorganiziranost poljoprivrednih proizvođača i njihovih kapaciteta.</p> <p>Cilj ove mjere je potaknuti organiziranje poljoprivrednika kroz niz aktivnosti usmjerenih ka podizanju svijesti sticanja znanja i pozicioniranja na tržištu, privlačenje inicijativa i projekata, te zajednički nastup i zaštitu svojih interesa. Također, potrebno je podići konkurentnost poljoprivredne proizvodnje, a posebno krompira koji može biti jedan od prepoznatljivih i zaštićenih poljoprivrednih proizvoda.</p> <p>Okvirna područja djelovanja u sklopu mjere:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Organizovanje seminara vezanih za poljoprivrednu proizvodnju • Promocija zadružnog i klasterskog udruživanja • Finansijska podrška Opštine Glamoč organizovanju poljoprivrednih proizvođača • Rekonstrukcija i stavljanje u rad gradske pijace 		
Ključni strateški projekti		Očekivani krajnji rezultat projekta	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Broj održanih seminara vezanih za poljoprivrednu proizvodnju	- 1	- 5
	- Broj poljoprivrednika koji su prošli programske edukacije	- 0	- 50
	- Broj poljoprivrednih proizvođača godišnje koristi pijacu	- 0	- 10

	- Broj proizvođača krompira nositelja zaštićene oznake glamočkog krompira	- 0	- 25
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Organizovanje seminara dovešće do edukacije poljoprivrednika, upoznavanja sa novim sortama, zaštitom poljoprivrednih proizvoda, kao i do podizanja svijesti o značaju formiranja udruženja/zadruga/klastera.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 140.000,00 Izvor: Budžet Opštine Glamoč 40.000,00 KM Eksterni izvori: 100.000,00 KM		
Period implementacije mjere	2023-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Opština Glamoč		
Nosioci mjere	Služba za privredu finansije i inspeksijske poslove		
Ciljne grupe	Poljoprivrednici		

Veza sa strateškim ciljem	1. RAZVIJENI POLJOPRIVREDA, TURIZAM I PRERAĐIVAČKA INDUSTRIJA BAZIRANA NA PRIRODNIM RESURSIMA I POSTOJEĆIM PRERAĐIVAČKIM KAPACITETIMA		
Prioritet	1.2. Razvijeni poljoprivreda i stočarstvo		
Naziv mjere	1.2.2. Podrška razvoju ratarstva		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Od svih grana poljoprivrede u opštini Glamoč najzastupljenija grana je ratarstvo. Uredjenje zemljišta, parcela, kao i određeni podsticaji dodatno bi doprinjeli razvoju ove grane poljoprivrede. Jedan od važnijih faktora je i melioracija polja Cilj mjere je povećati veličinu obradivog poljoprivrednog zemljišta, podići obim poljoprivredne proizvodnje, kao i plasman. Samim tim bi se povećali i prihodi u poljoprivredi.</p> <p>Okvirna područja djelovanja u sklopu mjere:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Finansijska podrška projekatima za nabavku ratarske opreme • Podrška proizvodnji organske hrane • Podrška opštine Udruženju proizvođača Glamočkog krompira • Povećanje obradivih površina u opštinskom vlasništvu 		
Ključni strateški projekti	- Brendiranje glamočkog krompira	Očekivani krajnji rezultat projekta	
		- 25 proizvođača nositelja zaštićene oznake glamočkog krompira do kraja 2027. godine	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Iznos izdvojenih finansijski sredstava iz budžeta Opštine Glamoč za podršku ratarskoj proizvodnji na godišnjoj razini	- 0	- 15.000,00 KM
	- Broj parcela s proizvodnjom organske hrane	- 1	- 30
	- Broj korisnika skladišnih objekata	- 8	- 25
	- Postotak obradive površine	- 25%	- 30%

Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Provedbom ove mjere stvorili bi se uslovi za povećanje obima poljoprivredne proizvodnje, tj. povećale bi se obradive površine, a samim tim i količina proizvodnje, što bi omogućilo veće prihode lokalnom stanovništvu.
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos 275.000,00 KM Izvor: Eksterni izvori: 250.000 Opština Glamoč u 25.000
Period implementacije mjere	2023-2027
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Opština Glamoč
Nosioci mjere	Opštinska služba za za privredu, finansije i inspeksijske poslove
Ciljne grupe	Poljoprivrednici

Veza sa strateškim ciljem	1. RAZVIJENI POLJOPRIVREDA, TURIZAM I PRERAĐIVAČKA INDUSTRIJA BAZIRANA NA PRIRODNIM RESURSIMA I POSTOJEĆIM PRERAĐIVAČKIM KAPACITETIMA		
Prioritet	1.2 Razvijeni poljoprivreda i stočarstvo		
Naziv mjere	1.2.3. Podrška razvoju stočarstva		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Stočarstvo u Glamoču ima dugu tradiciju, ali se još uvijek odlikuje nedovoljnom razvijenošću i ekstenzivnošću. Ipak, značajni pomaci su učinjeni u oblasti stočarske proizvodnje zahvaljujući donacijama i naporima samih poljoprivrednih proizvođača. Izgrađeno je 5 stočarskih farmi koje uglavnom uzgajaju goveda. Proizvodnja govedeg mesa u posljednje tri godine odnosno od 2020. do 2023. godine bilježi trend rasta. Na području Glamoča u otkupu mlijeka zastupljene su dvije mljekare: „Meggle“ Bihać, i „Mljekara“ Livno. U Glamoču postoji određen broj individualnih poljoprivrednih proizvođača koji se bave proizvodnjom tvrdog punomasnog sira i kajmaka, ali nisu registrovani kao takvi. Također, nijedna od tri navedene farme nema odgovarajući prostor ni opremu za povećanje proizvodnje sira i svoj sir uglavnom plasiraju po vrlo nepovoljnim prodajnim cijenama koje se kreću do 15KM/kg sira i niže. Cilj ove mjere bi bio povećati konkurentnost proizvodnje i prerade mlijeka i mliječnih proizvoda.</p> <p>Okvirna područja djelovanja u sklopu mjere:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Podrška proizvođačima mliječnih proizvoda • Izgradnja mini mljekare • Uređivanje stočne pijace 		
Ključni strateški projekti	Očekivani krajnji rezultat projekta		
	-		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	<ul style="list-style-type: none"> • Broj proizvođača mlijeka i sira • Količina proizvedenog sira u tonama • Broj farmi koje se bave proizvodnjom i preradom mlijeka 	<ul style="list-style-type: none"> - 70 - 4t - 4 	<ul style="list-style-type: none"> - 98 - 10t - 8

Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Ova mjera će izravno doprinijeti povećanju broja OPG-ova kao i povećanju prihoda u opštini
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 200.000,00 KM Opština Glamoč: 100.000 KM Eksterni izvori: 100.000 KM
Period implementacije mjere	2023-2027
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Opština Glamoč
Nosioci mjere	Opštinska služba za za privredu, finansije i inspeksijske poslove
Ciljne grupe	Privrednici, stočari

Veza sa strateškim ciljem	1. RAZVIJENI POLJOPRIVREDA, TURIZAM I PRERAĐIVAČKA INDUSTRIJA BAZIRANA NA PRIRODNIM RESURSIMA I POSTOJEĆIM PRERAĐIVAČKIM KAPACITETIMA		
Prioritet	1.2 Razvijeni poljoprivreda i stočarstvo		
Naziv mjere	1.2.4. Podrška razvoju pčelarstva		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Na području Opštine Glamoč pčelarstvo ima dugu tradiciju. Jedno od najmedonosnijih područja u BiH je područje sela Rore, koje se nalazi na sjeverozapadnom dijelu opštine. Velike površine livada i pašnjaka predstavljaju idealno stanište za razvoj pčelarstva na području naše opštine. Broj košnica u zadnje tri godine iznosio je 487 košnica i ukupna proizvodnja meda je 2.932 kg. Jedan od ključnih problema pčelarstva je nepostojanje aktivnih udruženja pčelara, te neovlašteno dovoženje pčelinjih društava pčelara iz drugih opština koje je nemoguće iskontrolisati. Cilj ove mjere je povećati konkurentnost i količinu proizvedenog meda.</p> <p>Okvirna područja djelovanja u sklopu mjere:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Finansijsko-edukativna podrška udruživanju pčelara • Podrška proizvođačima meda i ostalih pčelarskih proizvoda • Podrška formiranju udruživanja pčelara i egzistenciji istog 		
Ključni strateški projekti	-	Očekivani krajnji rezultat projekta	
		-	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Broj članova novoosnovanog udruženja	- 0	- 20
	- Količina proizvedenog meda	- 7t	- 15t
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Ova mjera će izravno doprinijeti povećanju broja OPGova kao i povećanju prihoda u opštini		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 10.000, 00 Izvor: Budžet Opštine		

Period implementacije mjere	2023-2027
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Opština Glamoč
Nosioci mjere	Opštinska služba za za privredu, finansije i inspeksijske poslove
Ciljne grupe	Pčelari

Veza sa strateškim ciljem	1. RAZVIJENI POLJOPRIVREDA, TURIZAM I PRERAĐIVAČKA INDUSTRIJA BAZIRANA NA PRIRODNIM RESURSIMA I POSTOJEĆIM PRERAĐIVAČKIM KAPACITETIMA		
Prioritet	1.3. Razvoj prerađivačke industrije		
Naziv mjere	1.3.1. Podrška razvoju malog biznisa i obrta		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Broj obrta u opštini Glamoč posljednjih godina je u stalnom opadanju, dok broj pravnih osoba tj. firmi ima trend rasta. Broj zaposlenih je posljednjih godina bio u stalnom padu te je samo u 2018. godini zabilježen rast što je ponajviše zahvaljujući otvaranju pojedinig privrednih društava. Uzimajući u obzir prirodne potencijale koji su još neiskorišteni postoji mogućnost daljnjeg razvoja malog biznisa. Međutim, još uvijek nije izgrađeno stimulatívno okruženje kako bi se pomoglo ljudima da pokrenu svoj vlastitit biznis ili obrt. U tom smislu cilj ove mjere je pokrenuti određene aktivnosti kroz koje će se barem dijelom olakšati ljudima pokretanje biznisa i prepoznavanje određenih prilika:</p> <p>Okvirna područja djelovanja u sklopu mjere:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Razvoj male finansijske sheme za poticaj obrtnicima i malim privrednicima uz suradnju sa opštinom i višim nivoima vlasti (vezati se za javne pozive viših nivoa vlasti koji se odnose na podršku poduzetnicima, zapošljavanju i sl.); • Orgnizacija stručnih predavanja vezanih za funkcioniranje obrta i biznisa; • Izrada online vodiča za registraciju obrta i preduzeća, te uspostava registra pri opštini u kojem su evidentirani svi preduzetnici i obrtnici; • Podrška opštine svim privrednicima prilikom učešća na prodajnim sajmovima. 		
Ključni strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	<ul style="list-style-type: none"> - Iznos godišnje finansijske podrške za obrtnike i male biznise - Broj održanih seminara za obrtnike i MMSP na godišnje - Broj polaznika edukacija/seminara za obrtnike i MMSP na godišnjoj razina 	<p>o KM</p> <p>o</p> <p>o</p>	<p>6.000,00 KM</p> <p>2</p> <p>20</p>
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Implementacijom ove mjere direktno bise stimuiralo otvaranje novih obrta i malog biznisa te u konačnici otvaranje novih radnih mjesta		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 30.000,00 Izvor: Budžet Opštine Glamoč, 20.000,00 KM, Eksterni izvori 10.000,00 KM		

Period implementacije mjere	2024-2027
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Opština Glamoč
Nosioci mjere	Opštinska služba za Privredu, finansije i inspekcijske poslove
Ciljne grupe	Stanovnici, mladi, poljoprivrednici

Veza sa strateškim ciljem	1. RAZVIJENI POLJOPRIVREDA, TURIZAM I PRERAĐIVAČKA INDUSTRIJA BAZIRANA NA PRIRODNIH RESURSIMA I POSTOJEĆIM PRERAĐIVAČKIM KAPACITETIMA		
Prioritet	1.3. Razvijena prerađivačka industrija		
Naziv mjere	1.3.2. Promocija i privlačenje novih ulaganja		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>U opštini Glamoč je registrirano vrlo malo gospodarskih subjekata. U 2020. godini je samo 48 poslovnih subjekata predalo završne račun, a koji imaju 248 zaposlenih. S obzirom da opština Glamoč posjeduje potencijale za rast prerađivačke industrije zasnovane na prirodnim resursima (poput drvnih sortimenata, plodnog polja, raznoliko zdravo bilje i sl.) postoji potreba privlačenja i promocije novih ulaganja u opštinu. Cilj ove mjere je stvoriti pretpostavke za nova ulaganja u opštinu.</p> <p>Okvirna područja djelovanja u sklopu mjere:</p> <ul style="list-style-type: none"> Izrada studije izvodljivosti za izgradnju poslovnih zona; Uvođenje administrativnih olakšica ulagačima. 		
Ključni strateški projekti	Očekivani krajnji rezultat projekta		
	-		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Izrađena studija izvodljivosti za poslovne zone - Broj formalno pokrenutih poslovnih inicijativa za ulaganja/otvaranje poslovnog subjekta	- 0 - 0	- 1 - 5
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Ova će mjera izravno doprinijeti povećanju broja zaposlenih u opštini Glamoč		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 50.000,00 KM Izvor: Budžet Opštine Glamoč 10.000,00 KM i Eksterni izvori: 40.000,00 KM		
Period implementacije mjere	2023-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Opština Glamoč		
Nosioci mjere	Služba za privredu ,finansije i inspekcijske poslove		

Ciljne grupe	Privrednici, cjelokupno stanovništvo opštine Glamoč
---------------------	---

Strateški cilj 2 - Unapređena opšta kvaliteta života stvaranjem uslova za zadržavanje stanovništva u ruralnim/seoskim područjima, posebno mladih

Veza sa strateškim ciljem	2. UNAPREĐENA OPŠTA KVALITETA ŽIVOTA STVARANJEM USLOVA ZA ZADRŽAVANJE STANOVNIŠTVA U RURALNIM/SEOSKIM PODRUČJIMA, POSEBNO MLADIH		
Prioritet	2.1. Unaprijeđenje kvaliteta javnih usluga		
Naziv mjere	2.1.1. Organizacija zdravstvene zaštite na cijelom prostoru opštine		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Opština Glamoč je ruralnog karaktera i veliki broj stanovnika živi u ruralnim i udaljenim naseljima kojima nedostaje osnovnih usluga te je nedostupna kvalitetna zdravstvena zaštita. Također, u ruralnim područjima većinom živi stanovništvo starije starosne dobi koje nije u mogućnosti da jednostavno ostvari svoje osnovne životne potrebe (kupovina, lječnički pregledi i sl.) Cilj ove mjere je omogućiti dostupnost zdravstvenih usluga na cijelom prostoru opštine. Okvirna područja djelovanja u sklopu mjere: <ul style="list-style-type: none"> • Organizacija češćih posjeta specijalista lokalnom Domu zdravlja; • Seminari o prevenciji; • Uspostavljanje mobilnog zdravstvenog tima; • Organiziranje patronažnog tima. 		
Ključni strateški projekti	-	Očekivani krajnji rezultat projekta	
		-	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Formiran patronažni tim - Formiran mobilni tim - Broj održanih seminara o prevenciji i zaštiti od bolesti godišnje - Broj posjeta specijalista Domu zdravlja sedmično	- 0 - 0 - 0 - 4	- 1 - 1 - 2 - 6
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Ova mjera direktno će doprinijeti smanjenju odljeva stanovništva iz ruralnih naselja te će dugoročno doprinijeti povećanju broja stanovnika, posebno mlade kategorije stanovništva.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 25.000,00 Izvor: Opština Glamoč: 5.000 Eksterni izvori: 20.000 KM		
Period implementacije mjere	2023-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Opština Glamoč		
Nosioci mjere	Dom zdravlja		
Ciljne grupe	Zdravstveno ugroženi stanovnici opštine (pogotovo oni u ruralnim sredinama), porodilje, djeca		

Veza sa strateškim ciljem	2. UNAPREĐENA OPŠTA KVALITETA ŽIVOTA STVARANJEM USLOVA ZA ZADRŽAVANJE STANOVNIŠTVA U RURALNIM/SEOSKIM PODRUČJIMA, POSEBNO MLADIH		
Prioritet	3.1. Unaprijeđenje kvaliteta javnih usluga		
Naziv mjere	2.1.2. Poboljšanje uslova za pružanje socijalne zaštite		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>U Opštini Glamoč 85 lica prima naknadu na ime materijalnog obezbjeđenja od strane Centra za socijalni rad. Socijalnu pomoć uglavnom primaju kategorije starih i iznemoglih (za rad nesposobna) lica između 50 i 65 godina starosti, izbjegla i raseljena lica, samohrani roditelji i osobe sa invaliditetom. Mnoge od ovih osoba nemaju rješenja o invalidnosti, jer nisu bila na komisiji za procjenu invaliditeta. Također, u analizi stanja su idntifikovane dvije kategorije ranjivih grupa: odgojno zanemarena i zapuštena djeca, te stare i iznemogle osobe koje se nalaze u ruralnim naseljima, kojima je potrebno osigurati dostupnost usluga, o kojima se ne vodi nikakva službena evidencija. U tom kontekstu problem predstavlja i velika udaljenost pojedinih naselja od centra opštine što otežava brigu o ovim kategorijama stanovništva. Ovakvo stanje nužno dovodi i do određenih pojava nasilja u porodicama što može dovesti do stvaranja još jedne kategorije ranjihov grupa a to su osobe ugrožene zbog nasilja u porodici. Stoga je cilj ove mjere pokrenuti aktivnosti kako bi se ovim kategorijama stanovništva obezbjedila odgovarajuća briga i pomoć.</p> <p>Okvirna područja djelovanja u sklopu mjere:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sufinanciranje rada i projekata nevladinih organizacija iz domena socijalne zaštite a u kontekstu opisanih potreba • Definisana budžetska pomoć Opštine Glamoč socijalno najugroženijim • Organizovanje okrugli stolova po pitanju posljedica i prevencije nasilja u porodici • Psihološko savjetovalište ranjivim kategorijama stanovništva 		
Ključni strateški projekti	-	Očekivani krajnji rezultat projekta	
		-	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	<ul style="list-style-type: none"> - Broj podržanih i realiziranih projekata NVO u domenu socijalne brige - Iznos sredstava obezbjeđenih iz budžeta za podršku socijalno najugroženijih - Uspostavljena i opremljena sigurna kuća - Broj učesnika ranjivih kategorija na seminarima/savjetovanjima 	<ul style="list-style-type: none"> - 1 - 15,000.00 KM - 0 - 0 	<ul style="list-style-type: none"> - 3 - 22,000.00 KM - 2 - 10
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Implementacija ove mjere će direktno doprinijeti ublažavanju negativnih posljedica u kojima se nalaze ranjive grupe te će doprinijeti boljoj socijalnoj zaštiti stanovništva i kvaliteti javnih usluga.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 100.000,00 KM Izvor: Budžet Opštine: 10.000 Eksterni izvori: 90.000 KM		
Period implementacije mjere	2024-2027		

Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Opština Glamoč
Nosioci mjere	Opština, Centar za socijalni rad
Ciljne grupe	Nevladine organizacije, Ugroženo stanovništvo

Veza sa strateškim ciljem	2 UNAPREĐENA OPŠTA KVALITETA ŽIVOTA STVARANJEM USLOVA ZA ZADRŽAVANJE STANOVNIŠTVA U RURALNIM/SEOSKIM PODRUČIJIMA, POSEBNO MLADIH		
Prioritet	2.1 Unaprijeđenje kvaliteta javnih usluga		
Naziv mjere	2.1.3. Obnova stambenog fonda i uređenje I. gradske zone		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Veliki broj stambenih jedinica u opštini Glamoč još uvijek nije obnovljen, iako je do sada obnovljeno oko 1.100 stambenih jedinica kroz razne projekte. Cilj ove mjere je obnoviti stambeni fond i urediti I. gradsku zonu, te stvoriti pretpostavke za stavljanje u funkciju imovine koja je još uvijek neupotreblijiva, a u cilju povratka i ostanka domicilnog stanovništva.</p> <p>Okvirna područja djelovanja u sklopu mjere:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Uređenje užeg centra grada (izrada investiciono-tehničke dokumentacije, ishodovanje dozvola, izvođenje radova); • Rekonstrukcija tri devastirane zgrade u I. Zoni u ulicama Ive Lole Ribara i Dušana Ćubića (izrada investiciono-tehničke dokumentacije, ishodovanje dozvola, izvođenje radova); • Izgradnja trotoara u I. gradskoj zoni u ulicama Dušana Ćubića , dr. Ivana Ribara i Omladinska. 		
Ključni strateški projekti	-	Očekivani krajnji rezultat projekta	
		-	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Broj obnovljenih objekata - broj obnovljenih stambenih jedinica - Dužina uređenog trotoara	- 0 - 0 - 0 m	- 5 - 20 - 2000 m
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Ova mjera će direktno doprinijeti poboljšanju kvalitete život i omogućavanju dolaska i ostanka u opštini Glamoč.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 250.000, 00 Izvor: Opština Glamoč 125.000 KM Eksterni izvori: 125.000 KM		
Period implementacije mjere	2023-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Opština Glamoč		
Nosioci mjere	Služba za stambeno komunalne poslove, obnovu i razvoj, geodetske, imovinsko pravne poslove i katastar nekretnina		

Ciljne grupe	Stanovništvo
---------------------	--------------

Veza sa strateškim ciljem	2 UNAPREĐENA OPŠTA KVALITETA ŽIVOTA STVARANJEM USLOVA ZA ZADRŽAVANJE STANOVNIŠTVA U RURALNIM/SEOSKIM PODRUČJIMA, POSEBNO MLADIH		
Prioritet	2.1 Unaprijeđenje kvaliteta javnih usluga		
Naziv mjere	2.1.4. Jačanje i unaprijeđenje kapaciteta opštine i NVO sektora		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Jedna od ključnih pretpostavki za kvalitetu javnih usluga je i kapacitirana javna uprava. Pretpostavka za kvalitetnije usluge je i osiguravanje materijalnih i drugih uslova za rad unutar samog organa uprave. Objekat unutar kojeg se nalazi organ uprave Opština Glamoč apsolutno ne zadovoljava osnove uslove za rad kako uposlenika samog organa, tako i sa aspekta pružanja usluga građanima (npr. nepostojanje šalter sale, nepostojanje oficijelne web stranice opštine na kojoj bi se mogli naći svi osnovni obrasci za ostvarenje određenih prava i informacije za građane i sl.). Cilj ove mjere je stvoriti pretpostavke za kvalitetnije pružanje usluga građanima unutar samog organa uprave, ali i ojačati i unaprijediti kapacitete aktivnog NVO sektora koji u suradnji sa opštinom može kroz različite inicijative poboljšati uslove života svih građana Glamoča. Ova mjera treba da se realizuje do oktobra tekuće godine.</p> <p>Zadržavanje mladih u opštini Glamoč je od ključne važnosti za budućnost opštine. Isto tako nevladin sektor još uvijek nije dovoljno razvijen. Naime, u opštini Glamoč postoje 54 nevladine organizacije i udruženja građana, kulturno-umjetnička društva i sportski klub, međutim, većina ovih udruženja nije aktivna. Naime, aktivno je tek 20-ak udruženja koji imaju neku aktivnost u toku godine. Također, veliki problem za opštinu Glamoč je iseljavanje mladih ljudi i slaba organizovanost mladih kroz nevladin sektor ili kroz inicijative mladih.</p> <p>Stoga je potrebno poduzeti aktivnosti kako bi se nevladin sektor ojačao i „uvezao“ sa Opštinom Glamoč, te kako bi se kroz podršku projektima nevladinom sektoru i mladima podržalo formiranje novih udruženja s posebnim naglaskom na mlade, te kako bi se identificirale potrebe mladih, te potrebe za obrazovanim kadrovima u budućnosti.</p> <p>Mjera bi se trebala ostvariti djelovanjem u slijedećim okvirnim područjima:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Rekonstrukcija objekta u kojem će se nalaziti Opština Glamoč; • Organizacija javnih tribina/sastanaka s temom potreba za kadrovima • Stipendiranje studenata; • Izgradnja i rekonstrukcija dječjih igrališta (tri lokacije); • Razvoj programa podrške projektima nevladinog sektora. 		
Ključni strateški projekti	-	Očekivani krajnji rezultat projekta	
		-	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Rekonstruisan objekat Opštine Glamoč - Broj organiziranih tribina/sastanaka godišnje - Broj dodijeljenih stipendija - Broj djece na godišnjoj razini koja na korištenje imaju igrališta - Broj podržanih projekata NVO na godišnjem nivou	- 0 - 30 - 250 - 2	- 1 -40 -350 - 8

Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Ova mjera direktno doprinosi poboljšanju kvalitete života u opštini, na način da će se osigurati bolji kvalitet pružanja osnovnih javnih usluga građanima i da će se uspostaviti bolja suradnja između mladih.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 100.000,00 KM Izvor: Eksterni izvori: 55.000 KM Opština Glamoč: 45.000 KM		
Period implementacije mjere	2023-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Opština Glamoč		
Nosioci mjere	Služba za Privredu, finansije i inspeksijske poslove		
Ciljne grupe	Djeca, mladi		

Veza sa strateškim ciljem	2 UNAPREĐENA OPŠTA KVALITETA ŽIVOTA STVARANJEM USLOVA ZA ZADRŽAVANJE STANOVNIŠTVA U RURALNIM/SEOSKIM PODRUČJIMA, POSEBNO MLADIH		
Prioritet	2.2. Unaprijeđeni infrastrukturni i kulturološki kapaciteti		
Naziv mjere	2.2.1. Provođenje infrastrukturnih projekata u ruralnim područjima		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Obrazovanje je od ključnog značaja za Opštinu i njene stanovnike. Broj učenika konstantno opada, a nedostaje i odgovarajuće opreme za kvalitetno izvođenje nastave (npr. broj računara, nabavka fiskulturne opreme). Isto tako, od ključnog značaja je i održavanje dobrih uslova u dječijem vrtiću (nabavka didaktičke opreme, uređenje dvorišta vrtića). Cilj ove mjere je stvoriti materijalne pretpostavke za kvalitetnije izvođenje nastavnih i odgojnih aktivnosti.</p> <p>Okvirna područja djelovanja u sklopu mjere:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Osiguranje materijalne tehničke podrške obrazovnim ustanovama; • Opremanje i uređenje predškolske ustanove; 		
Ključni strateški projekti		Očekivani krajnji rezultat projekta	
		-	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	-	-	- 1
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Ova će mjera doprinijeti povećanju broja učenika u budućnosti, a samim tim osigurati ostanak stanovništva u opštini.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 60.000,00 KM Izvor: Budžet Opštine Glamoč		

Period implementacije mjere	2023-2027
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Opština Glamoč
Nosioci mjere	Kancelarija načelnika
Ciljne grupe	Učenici, prosvjetni radnici

Veza sa strateškim ciljem	2 UNAPREĐENA OPŠTA KVALITETA ŽIVOTA STVARANJEM USLOVA ZA ZADRŽAVANJE STANOVNIŠTVA U RURALNIM/SEOSKIM PODRUČIJIMA, POSEBNO MLADIH		
Prioritet	2.2 Unaprijeđeni obrazovanje sport i kultura		
Naziv mjere	2.2.2. Podrška razvoju kulture i sporta		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Glamoč je opština siromašna kulturnim i sportskim dešavanjima, za razliku od kulturnog i sportskog naslijeđa koji je na zavidnom nivou, ali na čijoj promociji treba da se poradi u narednom periodu. Infrastruktura za razvoj sporta i sportskih i rekreativnih sadržaja nije razvijena, a isto tako niti kulturni sadržaji nisu dovoljno afirmisani kako bi zadovoljili potrebe mladih ljudi ali i ukupnog stanovništva. Stoga je cilj ove mjere je poboljšati uslove za razvoj kulturnih i sportskih sadržaja.</p> <p>Okvirna područja djelovanja u sklopu mjere:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Rekonstrukcija gradskog stadiona • Izgradnja sportske dvorane • Odabrana lokacija i pripremljena dokumentacija za izgradnju planinarskog doma • Pripremljena projektna dokumentacija za izradu sportskih terena • Organizacija kulturnih događanja i manifestacija 		
Ključni strateški projekti	- Upis "Glamočkog kola" u preliminarnu otvorenu listu materijalnog kulturnog naslijeđa/baštine FBiH	Očekivani krajnji rezultat projekta	
		- Unikatna glamočka kulturološka zaostavština zaštićena	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	<ul style="list-style-type: none"> - Broj obnovljenih i izgrađenih sportskih objekata - Broj dozvola i saglasnosti za izgradnju sportskih terena i planinarskog doma - Broj održanih kulturnih manifestacija 	<ul style="list-style-type: none"> - 1 - 0 - 3 	<ul style="list-style-type: none"> - 2 - 8 - 5
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Stekli bi se bolji uslovi za razvoj sportskih i kulturnih događaja, a neposredno i razvijanju konzumiranja sporta.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 350.000,00 KM Izvor: Eksterni izvori: 450.000 KM Opština Glamoč: 175.000 KM		
Period implementacije mjere	2024-2027		

Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Opština Glamoč
Nosioci mjere	Služba za stambeno komunalne poslove, obnovu i razvoj, geodetske, imovinsko pravne poslove i katastar nekretnina
Ciljne grupe	Sportski radnici, konzumatori sporta (planinari), stanovništvo, mladi, turisti.

Strateški cilj 3 - Unaprijeđenje kvaliteta komunalne infrastrukture i zaštite okoliša

Veza sa strateškim ciljem	3. UNAPRIJEĐENJE KVALITETA KOMUNALNE INFRASTRUKTURE I ZAŠTITE OKOLIŠA		
Prioritet	3.1. Unaprijeđena lokalna javna infrastruktura		
Naziv mjere	3.1.1. Poboljšanje kvaliteta vodosnabdjevalnja i upravljanja otpadnim vodama		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Opština Glamoč već decenijama ima problema sa snabdjevanjem vodom i ti problemi su izraženi u ljetnim mjesecima: manjak vode, gubici vode u mreži, zastarjelost sistema cijevi. Također, opština Glamoč nema adekvatnu kanalizacionu mrežu, odnosno nije obuhvaćena čitava gradska zona, što stvara ogromne probleme za stanovništvo i za okoliš. Cilj ove mjere bi bio da se stvore pretpostavke za konstantno održavanje vodovodnog sistema i izgradnju kanalizacione mreže te da se poboljša sistem upravljanja otpadnim vodama.</p> <p>Okvirna područja djelovanja u sklopu mjere:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Izrada elaborata o održivosti sistema vodosnabdjevanja; • Izrada katastra podzemnih instalacija; • Izrada studije izvodljivosti kanalizacione mreže sa prečišćivačem; • Izgradnja kanalizacione mreže. 		
Ključni strateški projekti			Očekivani krajnji rezultat projekta
			-
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Broj izrađenih studija i elaborata za vodosnabdjevanje i upravljanje otpadnim vodama	- 0	- 1
	- Urađena studija izvodljivosti	- 0	- 1
	- Dužina kilometara kanalizacione mreže	- 1000m	- 5000m
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Ova mjera stvara pretpostavke za unaprijeđenje kvalitete komunalne infrastrukture		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 250.000, 00 KM Izvor: Opština Glamoč 25.000 KM Eksterni izvori: 225.000 KM		
Period implementacije mjere	2024-2027		

Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Opština Glamoč
Nosioci mjere	Služba za stambeno komunalne poslove, obnovu i razvoj, geodetske, imovinsko pravne poslove i katastar nekretnina
Ciljne grupe	Stanovništvo, komunalni radnici

Veza sa strateškim ciljem	3. UNAPRIJEĐENJE KVALITETA KOMUNALNE INFRASTRUKTURE I ZAŠTITE OKOLIŠA		
Prioritet	3.1. Unaprijeđena lokalna javna infrastruktura		
Naziv mjere	3.1.2. Uređenje i održavanje putne i tehničke infrastrukture		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Kvalitetno i smisleno izrađena prostorno-planska dokumentacija jedne lokalne zajednice predstavlja ključni osnov za razvoj te iste zajednice, jer se njom definiraju i postavljaju dugoročni ciljevi i mjere prostornog razvoja u skladu sa privrednim, društvenim i historijskim razvojem samog tog prostora. Obzirom da Opština Glamoč nema detaljnu i unificiranu prostorno-plansku dokumentaciju, jer se njena izrada direktno veže za sve privredne, društvene i druge djelatnosti. Izradom jednog takvog dokumenta stvorili bi se svi preduslovi za nova, značajnija ulaganja u samu opštinu i definirali prioritete za ta ulaganja. U vezi s tim, razvijena i dostupna lokalna infrastruktura u svim dijelovima opštine je jedan od osnovnih preduslov za kvalitetan život, ali i za razvijeniju zajednicu. S obzirom da u opštini Glamoč još uvijek postoje naselja bez pristupa električnoj energiji, te da su lokalne ceste u ruralnim naseljima loše kvalitete, potrebno je poduzeti aktivnosti da se riješe ove infrastrukturne pretpostavke. Cilj mjere je da se izradom dokumentacije definiraju sve oblasti, te da se za početak, obezbjedi kvalitetna putna i tehnička infrastruktura u svim naseljima i selima u opštini Glamoč i tako omogućiti stanovništvu lakši i kvalitetniji život.</p> <p>Okvirna područja djelovanja u sklopu mjere:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Izrada prostorno-planske dokumentacije; • Postavljanje verikalne i horizontalne signalizacije; • Lociranje i izgradnja autobuskih stajališta; • Elektrifikacija povratničkih naselja; • Asfaltiranje lokalnih nekategorisanih puteva. 		
Ključni strateški projekti	- Izrada prostorno-planske dokumentacije za opštinu Glamoč	Očekivani krajnji rezultat projekta	
		- Do kraja 2027. godine izrađena Prostorno-planska dokumentacija opštine Glamoč	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Broj postavljenih znakova i označenih pješačkih prelaza	- 0	- 50
	- Broj lociranih i izgrađenih autobuskih stajališta	- 0	- 3
	- Dužina asfaltiranih lok. nekategorisanih puteva u KM	- 32	- 50
	- Broj elektrificiranih naselja	- 0	- 23

Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Realizacijom mjere bi se doprinijelo ugodnijoj i boljoj kvaliteti života u opštini Glamoč
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 600.000,00 KM Izvor: Opština Glamoč: 50.000,00 KM i Eksterni izvori:550.000,00 KM
Period implementacije mjere	2023-2027
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Opština Glamoč
Nosioci mjere	Služba za stambeno komunalne poslove, obnovu i razvoj, geodetske, imovinsko pravne poslove i katastar nekretnina
Ciljne grupe	Stanovništvo

Veza sa strateškim ciljem	2 UNAPRIJEDENJE KVALITETA KOMUNALNE INFRASTRUKTURE I ZAŠTITE OKOLIŠA		
Prioritet	3.2. Unaprijeđen sistem zaštite okoliša		
Naziv mjere	3.2.1. Upravljanje čvrstim otpadom		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Opština Glamoč je 49% vlasnik regionalne deponije. Plan je zatvoriti lokalnu deponiju i prilagoditi odvoz smeća na novu regionalnu deponiju. To bi dodatno iziskivalo i nabavku nove komunalne opreme. Okvirna područja djelovanja u sklopu mjere: <ul style="list-style-type: none"> Plan upravljanja otpadom-prilagođavanje regionalnoj deponiji „Korićina“; Nabavka komunalne opreme (kamioni, kontejneri); Zatvaranje divlje deponije „Suhopolje“. 		
Ključni strateški projekti		Očekivani krajnji rezultat projekta	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Izrađen Plan upravljanja otpadom - Broj nabavljenih kamiona za odvoz komunalnog otpada - Broj postavljenih kontejnera - Broj održanih događaja za podizanje svijesti stanovništva o zaštiti okoliša godišnje	- 0 - 0 - 0 - 0	- 1 - 1 - 25 - 3
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Sa izradom pomenutih projekata dostigla bi se čišća i zdravija okolina, koja će stvoriti dodatne pretpostavke za turizam i kvalitetu života		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 550.000,00 KM Izvor: Eksterni izvori: 400.000 KM Opština Glamoč: 150.000 KM		
Period implementacije mjere	2021-2027		

Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Opština Glamoč
Nosioci mjere	JP „Komunalac“ d.o.o.
Ciljne grupe	Stanovništvo

Veza sa strateškim ciljem	3. UNAPRIJEĐENJE KVALITETA KOMUNALNE INFRASTRUKTURE I ZAŠTITE OKOLIŠA		
Prioritet	3.2 Unaprijeđen sistem zaštite okoliša		
Naziv mjere	3.2.2. Energetska učinkovitost		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Prvi korak u pogledu energetske učinkovitosti Opštine Glamoč bilo je postavljanje led rasvjete u užem centru grada. Naredni koraci podrazumjevaju proširenje djelatnosti i na javne objekte/zgrade.</p> <p>Okvirna područja djelovanja u sklopu mjere:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Postavljanje led rasvjete; • Utopljavanje javnih zgrada uz primjenu EE (vrtić, Dom zdravlja i sl.) 		
Ključni strateški projekti	Očekivani krajnji rezultat projekta		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Broj postavljenih led lampi - Broj energetske obnovljenih objekata	- 50 - 0	- 150 - 4
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Realizacija mjere će izravno doprinijeti zaštiti okoliša kroz smanjivanje negativnih utjecaja na okoliš		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 620.000,00 KM Izvor: Eksterni izvori		
	2021-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Opština Glamoč		
Nosioci mjere	Služba za stambeno komunalne poslove, obnovu i razvoj, geodetske, imovinsko pravne poslove i katastar nekretnina		
Ciljne grupe	Zdravstveni radnici opštine, djeca , cjelokupno stanovništvo		